

UPPSALA
UNIVERSITET

Tiderna förändras

En statistisk studie om den svenska arbetstidsutvecklingen 1960-2014

Robin Landau

Ekonomisk-historiska institutionen

Kurs: C-uppsats, 15hp

Termin: VT 2017

Ventilationsdatum: 31/05/2017

Handledare: Linn Spross

Abstract

I uppsatsen studeras den svenska arbetstidens utveckling mellan 1960 och 2014, en tidsperiod som enligt Schön ungefär motsvarar en strukturecykel. Med hjälp av regressionsanalys undersöks förhållandet mellan den svenska årsarbetstiden och variablerna BNP, arbetsproduktivitet, arbetslöshet och löneandel, för att se vilka faktorer som i högst grad samverkar med förändrad arbetstid. Syftet är att se om det finns statistiskt stöd för maktresursteorin och/eller synen att förkortad arbetstid är en konsekvens av ekonomisk utveckling. Resultatet visar att det inte finns stöd för att svensk arbetstid påverkats av maktresursfördelningar, samtidigt som det höga statistiska sambandet mellan årsarbetstid och BNP och arbetsproduktivitet indikerar att arbetstid och ekonomisk utveckling samverkar.

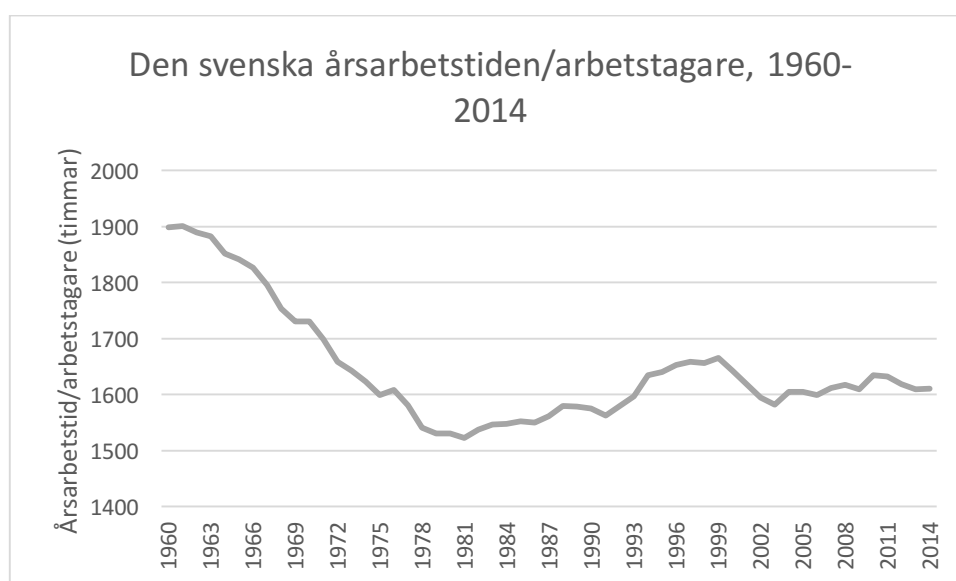
Nyckelord: Arbetstid, regressionsanalys, strukturecykler, maktresursteorin

Innehållsförteckning

Introduktion	2
Forskningsproblem	3
Syfte och frågeställning	7
Forskningsläge	7
Metod och material	8
Regressionsanalys	8
Hur är uppsatsen genomförd?	10
Material	12
Avgränsningar	12
Bakgrund och teori	12
Teori: Maktresursteorin	13
Teori: Schöns strukturcykler	14
Sveriges övergång från en strukturcykel till en annan	16
Från industrisamhällets höjdpunkt, 1930–1975	16
Via 70-talskrisen: en omfattande strukturkris	17
Till den tredje industriella revolutionen, 1975–2010-tal.....	17
Tidsperioden 1960-2014	20
1960-1975	20
Från 70-talskrisen till början av 90-talet	20
Efter 90-talskrisen	21
Responsvariabeln: arbetstid	23
De förklarande variablerna	26
Om BNP	26
Om arbetsproduktivitet.....	28
Om arbetslöshet.....	30
Om löneandel	31
Resultat	33
De förklarande variablernas enskilda inverkan	33
BNP som förklarande variabel	34
Produktivitet som förklarande variabel.....	35
Arbetslöshet som förklarande variabel.....	36
Löneandel som förklarande variabel	37
Korrelationer	38
Multipel linjär regressionsmodell (med framåtvalsprincipen)	38
Resultatdiskussion	38
Slutsats	40
Slutdiskussion	41
Datakällor:	44
Litteraturförteckning	44

Introduktion

Semesterdrömmar i all ära, men livet är i regel vardag. Den svenska lönearbetaren har vanligen 30 årliga semesterdagar, medan de resterande helgfria dagarna förväntas kretsa kring jobbet. Ofrånkomligen är arbetslivet någonting som upptar ett ordentligt mått av vår tankekraft, uppmärksamhet, och inte minst tid. Förutom den insats vi hinner prestera på jobbet så påverkar arbetsdagens längd hur mycket tid vi har att lägga på familjen, hushållssysslor, fritidsintressen, relationer etc. Arbetstiden påverkar oss helt enkelt något oerhört. Och den har också förkortats märkbart under 1900-talet. Det första steget togs av Riksdagen 1919 då den beslutade att införa den generella åttatimmarsdagen för industrin, vilket gav en 48-timmarsvecka eftersom även lördagen var en arbetsdag. De största förkortningarna skedde under en period som överlappade 60-talet, då den generella arbetstiden etappvis förkortades till att slutligen landa på 40 timmar per arbetsvecka, och denna gång gällde det i stort sett alla arbetstagare.¹ I ett längre perspektiv har alltså den svenska arbetstiden märkbart förkortats. En mer belysande bild av hur länge människor faktiskt jobbar fås av statistik för arbetade timmar, vilket presenteras i figur 1.

Figur 1: Den genomsnittliga svenska årsarbetstiden/arbetstagare 1960-2014. Källa: OECD

De senaste drygt 50 åren har arbetstiden blivit klart kortare, men utvecklingen är inte entydig, då arbetstiden periodvis utvecklas i olika riktningar. Det är inte uppenbart vad som har drivit den svenska årsarbetstidens utveckling, och det är någonting som förtjänar en närmare titt.

---

¹ Fahlbeck (2017)

Forskningsproblem

För att på ett mångfacetterat och fullständigt vis förstå ett så pass omfattande tema som den svenska arbetstidsutvecklingen så krävs olika typer av studier. Kvalitativa undersökningar, där en djupare teoretisk insikt eftersöks för att karaktärisera ämnet är en viktig del av forskningen. Men en närmare förståelse kräver en kännedom om faktiska samband, vilket ger ett behov av forskning som belyser förhållanden (eller brist på förhållanden). Svensk arbetstid är ett direkt mätbart fenomen där få eller inga antaganden och förenklingar krävs för att numeriskt se trender. Statistiken finns färdigpaketerad i olika format i olika databaser, vilket ger bra omständigheter för att undersöka den svenska arbetstiden med en numerisk ansats. Det finns helt enkelt goda förutsättningar för att numeriskt undersöka svensk arbetstid utan trubbiga förenklingar.

Uppsatsens ändamål är att placeras i forskningsfältet som undersöker den svenska arbetstidsutvecklingen (och i förlängningen arbetstidsutveckling generellt), och bidra med kvantitativa upplysningar. Den valda tidsperioden för studien är 1960-2014, främst då det är en lång tidsperiod som med råge spänner över en strukturcykel enligt Schöns teori och innefattar olika samhällsekonomiska faser (som närmare presenteras i bakgrunds- och teoriavsnittet) vilket bör ge en god validitet till resultatet, men också för att enhetlig statistik är svår att få tag på för alla relevanta indikatorer längre tillbaka i tiden. Det bidrar samtidigt med empiriskt material till cykelteorin. Genom att undersöka hur den svenska arbetstiden statistiskt förhåller sig till faktorer som genom olika grepp kan ses relatera till denna så ämnar uppsatsen belysa om det finns påvisbara samband eller ej. De resultat som produceras bidrar med empiri som i en vidare kontext utökar förståelsen för den moderna svenska arbetstidens utveckling, och belyser vilka faktorer som varit signifikanta och i vilken utsträckning de samverkar statistiskt. Det är intressant inte bara i en akademisk kontext, utan även i en politisk. Det bör dock betonas att resultatet inte bör tolkas som ett generellt orsak-verkansamband, utan snarare en belysning av hur det förhållit sig i Sverige under tidsperioden. Under andra omständigheter kan andra faktorer visa sig vara signifikanta. Resultatet har dock alltså ett värde då tidsperioden är omfattande och innefattar varierande faser, så det bör ej ses som allt för specifikt.

Uppsatsen har till viss del den av Korpi² lanserade maktresursteorin som fond, för att undersöka sambanden mellan årsarbetstiden och arbetslösheten och löneandelen. Teorin går i korthet ut på att det finns en latent underliggande konfliktdimension mellan löntagare och kapitalägare, och att de rådande styrkeförhållandena påverkar gruppernas förmåga att få igenom förslag som gynnar de egna, via arbetsmarknadsparternas förhandlingar eller politiken. Uppsatsen undersöker om det går att finna empiri för teorin, för att vidare se om den moderna svenska arbetstidsutvecklingen kan förstås med maktresursteorin. Detta görs genom att se arbetslösheten och löneandelen som en direkt avspegling av styrkeförhållandena. Det finns inget sätt att direkt mäta arbetstagarkollektivet relativa makt mot kapitalägarnas, men genom att anta att maktrelationen återspeglas på arbetslösheten och löneandelen så går det att testa om det finns ett statistiskt samband. Det innebär att låg arbetslöshet och hög löneandel indikerar hög relativ arbetstagarmakt och vice versa. Det är en förenkling att påstå att arbetslösheten och löneandelen är en direkt konsekvens av arbetstagarkollektivets relativa makt gentemot kapitalägarna, men det bör ändå vara intressant att ta det greppet då det finns goda möjligheter att få tydliga resultat för de statistiska sambanden mellan årsarbetstiden och arbetslösheten och löneandelen, samtidigt som det finns empiri för att arbetarkollektivets ställning sammanfaller med löneandelen.³ Att arbetarkollektivets ställning och arbetslösheten sammanfaller är en allmän uppfattning, då det finns en logik i att arbetstagarkollektivets makt ökar vid låg arbetslöshet och tvärtom. Ingen studie har hittats som befäster sambandet, så det antagandet får ses som författarens grepp.

De faktorer vars statistiska samband till arbetstiden undersöks är BNP, arbetsproduktivitet, arbetslöshet och löneandel. Anledningen till att det är dessa som är utvalda motiveras enligt följande:

- BNP: En återkommande uppfattning är att det krävs god tillväxt för att möjliggöra arbetstidsförkortning (vilket Isidorsson redogjort för⁴). Därmed är det intressant att undersöka om det infinner sig ett statistiskt samband mellan BNP- och årsarbetstidsdata, vilket enligt föreställningen bör vara negativt.
- Arbetsproduktivitet: Några av den svenska arbetsmarknadens historiskt viktigaste parter, LO, TCO och SAF, har alla vid olika tillfällen uttryckt en syn om att

---

² Korpi (1981)

³ Vilket fastslås i en studie av Bengtsson (2014) där han undersöker sambandet mellan fackföreningsrörelsens organiseringsgrad och löneandelen i 16 OECD-länder.

⁴ Isidorsson (2001) s.121

arbetstidsförkortningar är en konsekvens av produktivitetsförbättringar.⁵ Det kan även uppfattas som intuitivt att en högre effektivitet i arbetet kan leda till kortare arbetstider. Ett test av datasambandet mellan arbetsproduktivitet och arbetstid belyser hur det ligger till med dessa kopplingar.

- Arbetslöshet: Enligt Isidorsson har arbetslösheten spelat en avgörande roll för arbetstidsutvecklingen i en internationell kontext, där det har varit en utlösande faktor till krav på 35-timmarsveckor i en rad europeiska länder.⁶ Resonemanget har då lytt att arbetslösheten bör minska med förkortad arbetstid, alltså ett negativt förhållande. Det är alltså ett politiskt förslag som i vissa länder uppstått som en följd av hög arbetslöshet, dock ej i Sverige. Det bör ändå vara intressant att studera om det infinner sig ett negativt samband mellan årsarbetstid och arbetslöshet, då det styrker Isidorssons tes att hög arbetslöshet gett lägre arbetstid, trots att det politiska förslaget inte har presenterats och genomförts i Sverige under tidsperioden. Å andra sidan bör förhållandet mellan arbetslösheten och arbetstiden enligt maktresursteorin vara det motsatta: att arbetstiden bör öka med arbetslösheten. Detta då en hög arbetslöshet indikerar en liten relativ makt hos arbetstagarkollektivet, vilket minskar dess förmåga att påverka utvecklingen i en riktning som gynnar arbetstagarna på bekostnad av arbetsgivarna. De två teserna har därmed olika syn på sambandet mellan arbetslöshet och arbetstid, vilket gör en statistisk jämförelse intresseväckande.
- Löneandel: Som tidigare nämnts så finns det fog för att se löneandelen som en konsekvens av maktrelationerna mellan löntagare och arbetsgivare. Antagandet att löneandelen speglar maktrelationerna gör det intressant att undersöka ifall det finns ett statistiskt samband mellan löneandelen och arbetstiden, då det då skulle indikera ett samband mellan arbetstid och arbetstagarkollektivets relativa makt. Det sambandet skulle isåfall vara negativt: att ökad löneandel sammanfaller med minskad arbetstid.

Sambandet mellan dessa faktorer och arbetstiden kommer undersökas. I de fall då de är signifikanta kommer styrkan i sambanden (i statistiken benämnd som förklaringsgraden) att jämföras för att rangordna de faktorer som har tydligast statistisk relation till årsarbetstiden. Resultaten kommer givetvis även jämföras med de teser som presenterats för varje faktor.

---

⁵ Isidorsson (2001) s.121

⁶ Isidorsson (2001) s.176

Det bör också påpekas att ett underliggande antagande för hela arbetet är att kortare arbetstid är eftersträvansvärt, och ligger i arbetstagarnas intresse. Arbetarrörelser har historiskt sett kortare arbetsdagar som en kärnfråga.⁷ Ibland kan naturligtvis längre arbetstid vara eftersträvansvärt, exempelvis för de yrkesgrupper som i hög utsträckning drabbas av ofrivillig deltidsanställning. Grundproblemet är dock sällan att de inte tillåts spendera mer tid på arbetsplatsen, utan snarare att lönen blir sämre. Detta är en annan fråga som inte behandlas i den här uppsatsen, och antagandet blir därmed att kortare arbetstid är önskvärt.

Dessutom bör det tydliggöras att det finns en skillnad mellan årsarbetstiden/arbetstagare (som undersöks i denna uppsats) och den lagstadgade normalarbetstiden. Med årsarbetstiden/arbetstagare menas antalet timmar som en arbetstagare i genomsnitt arbetar per år. Statistiken som används här är beräknad genom det totala antalet arbetade timmar dividerat med snittantalet arbetstagare per år, och innefattar alla sorts (redovisade) anställningar och övertid, samtidigt som exempelvis sjukskrivningar, föräldraledighet och strejker dras ifrån den totala arbetstidssumman.⁸ Det är helt enkelt en uppmätt storhet, som är använd i den här studien för att det ger en bra uppskattning för hur den totala arbetstiden förändrats för den enskilda löntagaren. Den lagstadgade normalarbetstiden å andra sidan är en politiskt och via avtal bestämd maximal arbetstid som anger den maximala längden på en arbetsvecka innan övertid bör redovisas.⁹ Det är ingenting som denna undersökning ämnar beröra genom statistisk analys, däremot presenterar bakgrunden en genomgång av hur den lagstadgade normalarbetstiden hanterats av den svenska staten för att ge en bättre förståelse för arbetstidens förändring.

Slutligen så bör det betonas att statistiska samband inte nödvändigtvis innebär att faktorerna är den direkta orsaken till arbetstidens förändring. Denna uppsats söker inte *förklaringar* till varför arbetstiden förändrats som den gjort, för detta krävs en mer omfattande och kvalitativ ansats. Det är snarare *kartläggningar* av hur faktorerna samverkar som eftersöks. Sedan kan det vara ett föremål för vidare undersökningar att närmare hantera de upptäckter som görs i denna uppsats.

---

⁷ Olsson (2017)

⁸ OECD: Hours Worked

⁹ Ekonomifakta: Arbetstid

Syfte och frågeställning

Syftet med denna C-uppsats är att utöka förståelsen för den svenska arbetstidens utveckling under en lång modern tidsperiod som grovhugget motsvarar en strukturcykel i Lennart Schöns cykelteori om den ekonomiska utvecklingen. Genom en statistisk analys åsyftar undersökningen att besvara följande frågeställningar:

- Hur påverkas årsarbetstiden/arbetstagare statistiskt av de förklarande variablerna *BNP*, *arbetsproduktivitet*, *arbetslöshet* och *löneandel*?
- Hur förhåller sig resultatet till idén att arbetstidsförkortning är en konsekvens av tillväxt och produktivitet utveckling?
- Hur förhåller sig resultatet till maktresursteorin?

Forskningsläge

Spross gör i sin nyligen presenterade avhandling en bra genomgång av hur den svenska arbetstidsforskningen ser ut. Den har traditionellt haft som huvudfokus att förklara den svenska arbetstidens utveckling.¹⁰ Statsvetaren Lennart Lohse undersökte hur arbetsgivarna under 1900-talets första del såg på arbetstidsfrågan.¹¹ Vidare gjorde historikern Lotti Ryberg-Welander en undersökning om hur staten har lagstiftat om arbetstiden, samt en internationell jämförelse. Hon kommer fram till att arbetstidsfrågans största fokus varit på medborgarnas behov, och att de regleringar som gjorts har verkat i stöd för arbetstagarna.¹² Hans Hellström förklarar arbetstidsutveckling med kulturens roll före ekonomiska förhållanden. Han menar att det rådde en samsyn mellan de viktiga aktörerna som sade att tillväxt är prioritet framför arbetstidsförkortningar.¹³ Även Christer Sanne lyfter kulturens roll för att förklara arbetstidens utveckling, samtidigt som han pekar på att staten hindrats från att driva arbetstidsutveckling då välfärden bekostats av långa arbetstider.¹⁴ Historikern Tommy Isidorsson analyserar arbetstidsutvecklingen utifrån en strukturcykelanalys, och finner att utvecklingen präglats av en diskontinuitet där arbetstidsförkortning i högst grad genomförts i strukturcykelns rationaliseringsfas. Han konstaterar att arbetsmarknadsorganisationerna haft en samsyn om att arbetstidsförkortningar och lönepåslag är två sidor av samma mynt i en förhandlingssituation, och att de har setts som utbytbara storheter. Många undersökningar visar dock att även efter att de generella arbetstiderna förkortats på 70-talet så har flertalet

---

¹⁰ Spross (2016) s.36

¹¹ Lohse (1963)

¹² Ryberg-Welander (2000)

¹³ Hellström (2000)

¹⁴ Sanne (1995)

anställda föredragit kortare arbetstid före ökad lön utan att det realiserats i samma utsträckning. Isidorsson konstaterar att det inte räcker att tolka arbetstidens utveckling efter aktörernas preferenser, och att förklaringar bör sökas på annat håll.¹⁵ Den norska historikern Inger Björkhaug undersökte arbetstiden i Norge och upphöjer konflikten för att förklara utvecklingen. Hon menar att arbetstidsförkortningsreformerna bör ses i ljuset av de långvariga politiska påtryckningarna från arbetarrörelsen, där det främsta argumentet varit att kortare arbetstid är ett sätt att kompensera för den intensifierade arbetstakten som rationaliseringarna medfört. Hon kritiserar idén att arbetstidsförkortning kan förstås som en konsekvens av ekonomisk utveckling.¹⁶ Det gör även ekonomihistorikern Linn Spross som i sin avhandling undersöker hur den svenska staten under 1900-talet formulerat arbetstidsförkortningsfrågan. Hon konstaterar att reformen haft legitimitet när den setts som ett medel för att upprätthålla arbetskraften, och på sikt det kapitalistiska systemet. Staten har haft en medlarroll och ansvarat för att hitta en balans som håller arbetskraften tillfredsställd utan att på samma gång legitimeras så pass mycket ledig tid så att det ekonomiska systemet blir lidande. De arbetstidsförkortande reformerna har föregåtts av en politisk press från arbetarrörelsen som motverkats av den politiska högern, och det är från den vinkeln som ämnet bör beskådas.¹⁷

Isidorsson konstaterade att förklaringar till arbetstidens utveckling bör sökas på annat håll än aktörernas preferenser, och det är vad denna uppsats ämnar göra. Med en statistisk ansats är förhoppningen att ytterligare förståelse för den svenska arbetstidsutvecklingen ska uppnås.

Metod och material

I detta avsnitt beskrivs den metod som använts och materialet som undersökningen är baserad på. Då resultatet produceras genom regressionsanalys så beskrivs först översiktligt teorin bakom den typen av dataanalys. Därefter presenteras tillvägagångssättet i studien med vad som eftersöks och hur det bör tolkas. Slutligen presenteras det material som är använt, samt studiens avgränsningar.

Regressionsanalys

Regressionsanalys är ett verktyg för att studera samband mellan variabler. Vid enkel linjär regression anpassas en rät linje till en uppsättning datapunkter i ett tvådimensionellt

---

¹⁵ Isidorsson (2001) s.326

¹⁶ Björkhaug (1985)

¹⁷ Spross (2016)

koordinatsystem. Mer komplicerade samband kan studeras med hjälp av multipel linjär regression, då det ger möjlighet att undersöka sambandet mellan en beroende variabel och flera förklarande variabler. Regressionsanalys är flitigt använd inom vitt skilda områden där datajämförelser är av intresse, såsom teknik, ekonomi och medicin. Gemensamt för samtliga tillämpningar är att man studerar modeller för att förklara variationen i en responsvariabel med hjälp av variationerna hos en eller flera förklarande variabler. Med regressionsanalys kan man både undersöka samband mellan variabler och med hjälp av observerade data och en konstruerad modell förutsäga framtida värden på den beroende variabeln.¹⁸ Däremot går det inte att bevisa orsakssamband med hjälp av regressionsanalys.¹⁹ Regressionsmodellen konstrueras i regel med hjälp av minsta-kvadratmetoden, som åsyftar att anpassa bästa möjliga funktion efter dataobservationer. Ekvation 1 visar den generella enkla linjära regressionsmodellen och ekvation 2 den generella multipla linjära regressionsmodellen.

$$Y = \alpha + \beta x + \varepsilon \quad (1)$$

$$Y = \alpha + \beta_1 x_1 + \dots + \beta_k x_k + \varepsilon \quad (2)$$

Y-vektorn kallas den beroende variabeln eller responsvariabeln, och är den variabel som man önskar förklara med x-vektorn (eller x-vektorerna $(x_1, \dots, x_k)$ i det multipla fallet). x-vektorn kallas den oberoende variabeln eller den förklarande variabeln. α -värdet är intercepten, som anger på vilket värde funktionen skär Y-axeln, och β -värdet är koefficienten som anger hur den förklarande variabeln påverkar responsvariabeln. ε -termen representerar avvikelserna mellan Y-variabelns observerade värden, och de Y-värden som modellen förväntar sig.²⁰

Viktiga faktorer vid regressionsanalys som kommer studeras i denna undersökning är:

- *Signifikans*, som är ett viktigt resultat vid hypotestest. I undersökningen testas hypotesen $\beta=0$, vilket innebär att responsvariabeln Y inte beror av den förklarande variabeln x. Signifikansen anger sannolikheten för att hypotesen är ogiltig, och den allmänt erkända gränsen för att konstatera hypotesen som ogiltig är 95%, det vill säga att det med 95 procents säkerhet går att konstatera att β inte är 0, och det därmed finns ett samband mellan x och Y. Då säger man att det infinner sig en signifikans på 95%-nivån. Signifikansen undersöks med *p-värdet* som i regel produceras av analysprogrammet vid regressionsberäkningar. Är p-värdet mindre än 0.050 så är hypotesen med minst 95 procents sannolikhet ogiltig och den förklarande variabeln x

---

¹⁸ Enqvist (2007) s.15

¹⁹ Enqvist (2007) s.45

²⁰ Enqvist (2007) s.19

ses som signifikant. Signifikans är därmed binärt på en angiven nivå: antingen så infinner sig en signifikans eller inte.²¹

- *β-koefficientens tecken*, anger hur den förklarande variabeln påverkar responsvariabeln, det vill säga hur Y-variabeln svarar på en förändring i x-variabeln. Är koefficienttecknet positivt så förändras variablerna i samma riktning, medan ett negativt tecken innebär att Y-variabeln sjunker med x-variabelns ökning. Det är alltså ett resultat som säger mycket om hur variablerna förhåller sig till varandra.²²
- *Förklaringsgrad (R^2)*, fastställer hur bra den anpassade regressionslinjen förhåller sig till observationerna, det vill säga hur stark korrelation det finns mellan variablerna. Förklaringsgraden är ett värde mellan 0 och 1, och en hög förklaringsgrad anger att anpassningen är god medan en låg förklaringsgrad anger att anpassningen är sämre.²³

Om man har datamaterial på en responsvariabel och ett antal förklarande variabler och vill veta vilka förklarande variabler som är relevanta för att förklara responsvariabeln så är ett bra sätt att konstruera en multipel regressionsmodell. En bra metod för att göra detta är *framåtvalsprincipen*, som undersöker korrelationerna mellan Y-vektorn och x-vektorena, skapar en regressionsmodell med den x-variabel med vilken den högsta korrelationen infinner sig, och undersöker om x-variabeln blir signifikant. Detta upprepas tills man finner en x-variabel som inte är signifikant, då stoppar man och fastställer den modell man fått.²⁴ Man bör dock inte konstruera multipla regressionsmodeller med x-variabler som är högt korrelerade, då det ger en stor osäkerhet till resultatet. Detta fenomen kallas *kollinearitet*, och är någonting som i alla lägen bör undvikas.²⁵ Befinner sig flertalet av korrelationerna runt eller över 0.8 så bör man undvika att konstruera en multipel regressionsmodell, och istället studera de enskilda relationerna mellan de förklarande variablerna och responsvariabeln.²⁶

Hur är uppsatsen genomförd?

Först presenteras de teorier som är relevanta för uppsatsen och dess resultat: maktresursteorin samt Schöns strukturcykelteori. Delar av resultatet ämnar undersöka hur maktresursteorin står sig, samtidigt som strukturcykelteorin är relevant då uppsatsens tidsperiod i runda slängar

---

²¹ Alm & Britton (2008) s.438

²² Sundell (2009)

²³ Alm & Britton (2008) s.429

²⁴ Enqvist (2007) s.40-41

²⁵ Enqvist (2007) s.45

²⁶ Sundell (2010)

innefattar en strukturcykel och resultatet därmed bidrar med empiri till teorin. Därefter presenteras en genomgång av de strukturcykler som tidsperioden överlappar, samt de strukturella händelser och förändringar som inträffar mellan 1960 och 2014.

Bakgrundskapitlet avslutas genom att gå igenom de variabler som den statistiska undersökningen kretsar kring, och hur de förändras under tidsperioden. De studerade variablerna är årsarbetstid/arbetstagar, BNP, arbetsproduktivitet, arbetslöshet och löneandel. Arbetstiden får en fylligare och mer teoretisk genomgång då det är undersökningens responsvariabel och huvudobjekt. I resultatet presenteras resultatet av regressionsanalysen, och vad det innebär. Regressionsanalysen genomförs via databehandlingsprogrammet Excel, där först de förklarande variablerna var för sig undersöks i förhållande till responsvariabeln. Variablerna undersöks med avseende på signifikans, koefficienttecken och förklaringsgrad. Om en variabel inte är signifikant (det vill säga om dess p-värde är större än 0.050) så bortses det från dess övriga resultat. Därefter undersöks korrelationerna mellan de förklarande variablerna, för att se om det är meningsfullt att konstruera en multipel regressionsmodell, vilket det anses vara om de flesta korrelationerna inte är runt eller över 0.8. Om korrelationerna ligger på en acceptabel nivå så konstrueras därefter en multipel regressionsmodell genom framåtanalys. Annars så jämförs de förklarande variabelernas enskilda regressionsresultat med responsvariabeln. För de variabler som är signifikanta så jämförs förklaringsgraderna för att se vilka förklarande variabler som bäst kunnat förklara responsvariabeln och koefficienttecknet gör att se på vilket sätt de påverkat responsvariabeln. Dessa resultat jämförs på följande vis med de teorier och teser som presenterats i uppsatsmotiveringen:

- För BNP innebär negativ koefficient att tillväxt ger kortare arbetstider, vilket styrker uppfattningen som presenterats i Isidorsson (2001).
- Gällande arbetsproduktiviteten innebär negativ koefficient att ökad arbetsproduktivitet ger kortare arbetstider. Det styrker idén som presenterats i Isidorsson (2001).
- För arbetslösheten betyder negativ koefficient att ökad arbetslöshet ger kortare arbetstider, vilket styrker idén som presenterats i Isidorsson (2001). Positiv koefficient innebär däremot att ökad arbetslöshet ger längre arbetstider, vilket skulle styrka maktresursteorin.
- För löneandelen innebär negativ koefficient att ökad löneandel ger kortare arbetstider, vilket även det skulle styrka maktresursteorin.

Resultaten som kopplar till maktresursteorin bör ses under antagandet att arbetslöshet och löneandel är uttryck för arbetstagarnas maktresurser i förhållande till kapitalet (då maktförhållanden inte är en direkt mätbar storhet). På så vis kan regressionsresultatet pröva maktresursteorin.

Material

Undersökningen är baserad på datamaterial, men bakgrundsbeskrivningen är huvudsakligen baserad på Lennart Schöns standardverk *En modern svensk ekonomisk historia*, där han redogör för den ekonomiska utvecklingen baserat på hans strukturcykelteori. Beskrivningen av den svenska arbetstidens utveckling är baserad på Linn Spross avhandling *Ett välfärdsstatligt dilemma*. Regressionsanalysmetodiken har satts ihop efter inspiration huvudsakligen från Alm & Britton och Enqvist, som skrivit statistiskt undervisningsmaterial. Vissa specifika metodfunderingar har funnit lösningar på SPSS-akuten: en blogg som avser att bidra med hjälp för att analysera statistiska resultat. Datamaterialet är hämtat från olika översiktliga statistikdatabaser. Årsarbetstidsdata kommer från OECDs databas och BNP-data (som är inflationsjusterad) från Statistiska Centralbyrån. Arbetsproduktivitetsdata är baserad på BNP-data och data på total arbetstid från SCB. Arbetslöshet- och löneandelsstatistiken kommer från EU-kommissionens databas AMECO. Samtliga datakällor anses tillförlitliga för uppsatsens syfte.

Avgränsningar

Uppsatsen undersöker en avgränsad tidsperiod och gör inte anspråk på att belysa generella samband. Det konstateras enbart att resultaten gäller för den undersökta perioden, men då intervallet spinner över 50 år blir heller inte resultatet specifikt enbart för en kortare period, och därmed ointressant. Det är enbart 4 variablers samverkan med årsarbetstiden som undersöks. Det kan också vara intressant att undersöka hur faktorer som politiskt styre, urbanisering, teknikutveckling etc. samverkar med arbetstiden då det kan tänkas att det finns ett samröre. Detta lämnas dock som ett förslag för annan forskning.

Bakgrund och teori

Detta kapitel är strukturerat så att de teorier som relaterar till undersökningen presenteras först, för att därefter följas av en beskrivning av de strukturcykler som tidsperioden ingår i samt en kronologisk genomgång av tidsförloppet. Därefter presenteras en bakgrund till de variabler som undersöks statistiskt, där arbetstiden får en mer omfattande presentation då det är uppsatsens huvudsakliga objekt.

Teori: Maktresursteorin

Enligt maktresursteorin, som förespråkats av exempelvis sociologen Walter Korpi så är fördelningen av de ekonomiska resurserna till stor del en konsekvens av en naturlig konflikt, den mellan arbetstagare (eller humankapital) och det ekonomiska kapitalet. Maktresursteorin har traditionellt dominerat forskningen om välfärdsstaten och dess utveckling.²⁷ Det finns inga naturlagar som bestämmer hur arbetsförhållandena ser ut eller hur produktionsresultatet fördelas, det är de berörda gruppernas maktförhållanden och förmåga att försvara sina intressen som avgör slutprodukten. Det ekonomiska kapitalet kan transfereras mellan olika ägare och därmed koncentreras i hög grad, vilket inte humankapitalet kan. Det gör att en obalans naturligt kan uppstå mellan arbetstagare och arbetsgivare (vars makt i huvudsak härstammar från ekonomiskt kapital). Däremot kan gemensam handling förstärka den makt som en part innehar. Detta blir arbetstagarkollektivets viktigaste handlingsalternativ för att öka sin relativa makt, då det inte har samma naturliga maktkoncentrering som det ekonomiska kapitalet. Följaktligen blir ett organiserat arbetstagarkollektiv starkare gentemot kapitalet, och kan därför få igenom åtgärder som gynnar den egna gruppen.²⁸ Dessa åtgärder kan exempelvis vara bättre arbetsvillkor, högre löner och kortare arbetsdagar.

Förespråkarna av maktresursteorin menar att kapitalmakten av olika skäl vuxit sig starkare gentemot maktresurserna hos arbetstagarna eller folkmajoriteten. Den viktigaste orsaken är att kapitalmakten tack vare sin okroppsliga och anonyma gestalt kunnat växa med det ökande kapitalet på samma gång som löntagarnas maktresurser alltså är direkt förknippade med den fysiska närvaron i arbetstutförandet, samtidigt som den demokratiska maktens storlek är i princip oförändrad då det enligt reglerna fortfarande är en röst per person som gäller. Kapitalmakten har alltså ökat gentemot arbetstagar makten, och en konsekvens av detta är att löneandelen av förädlingsvärdet har minskat.²⁹ Maktresursteorins försvarare menar att det finns gott om empiri för att styrka teorin, exempelvis att den utvidgade rösträtten, införandet av åttatimmarsdagen och den höga konfliktmedvetenheten hos arbetarna 1917 sammanföll med en ökande löneandel åren efter. Arbetarkollektivets ställning och enighet under andra halvan av 1900-talet sammanfaller även det med löneandelen.³⁰ Vidare har Bengtsson

---

²⁷ Maktresursteorin har beskrivits i Korpi (1981) och Korpi (2006). Omdömet kommer från Pierson (1996) s.150

²⁸ Korpi (2006) s.172-173

²⁹ Bengtsson (2013) s.22

³⁰ Bengtsson (2013) s.84

undersökt korrelationen mellan fackföreningsrörelsen och löneandelen i 16 OECD-länder, och funnit att löneandelen sjunker med organiseringsgraden. Enligt hans studie förklarar organiseringsgraden en tredjedel av löneandelens förändring.³¹ Det finns därmed fog för att se löneandelen som en indikator för maktbalansen mellan arbetstagare och kapital. På samma vis finns en samverkan mellan maktfördelningen och arbetslösheten. En låg arbetslöshet innebär en större efterfrågan på arbetstagare, vilket ökar kollektivets handlingsutrymme i explicita och implicita förhandlingar. Då det finns ett stort arbetskraftsbehov får arbetstagarna större möjligheter att påverka sin situation till det bättre eftersom de inte kan bytas ut mot andra, mindre ”kräsna” arbetare. I den situationen pressas arbetsgivarna att ge en bättre ersättning för arbetsinsatsen. Vid hög arbetslöshet sker det motsatta: arbetsgivarna vet att det finns en stor konkurrens om arbetstillfällena, och kan med sin stora relativa makt därför erbjuda lägre ersättningsnivåer. Därför kan också arbetslösheten ses som en indikator för maktbalansen.

Teori: Schöns strukturcykler

Den svenska ekonomhistorikern Lennart Schön har gjort sig känd som ”den främste representanten för teorin om långa cykler i Sverige”.³² Schön driver teorin att den ekonomiska utvecklingen drivs av växlingar mellan kris, omvandling och rationalisering, och att förloppet bör ses cykliskt. Dessa utvecklingsfaser präglas av olika sidor av den industriella kapitalismens tillväxtprocesser, och bygger upp strukturcykler på 40–50 år, där omvandlingsfaserna tar 20–25 år och rationaliseringsfaserna 15–20 år.³³ De bör ses som växlingar mellan olika beteenden snarare än variationer i tillväxtens storlek. Medan strukturcykelns uppgångsfas präglas av förnyelse och långsiktiga investeringar, så innebär nedgångsfaserna en förskjutning till en ökad kortsiktighet och effektivitetsökning. Schön betonar att strukturcyklerna inte är deterministiska, då tidens aktörer har stort inflytande i att påverka de cykliska banorna. Däremot så ger de uttryck för en samverkan mellan långsiktigt verkande krafter. Med andra ord så beskriver strukturcyklerna ”spänningen mellan det oförutsedda och det systematiska i den industriella kapitalismens utveckling.”³⁴

---

³¹ Bengtsson (2014)

³² Edvinsson (2010) s.666

³³ Edvinsson (2010) s.666

³⁴ Schön (2014) s.32

Två centrala komponenter i strukturcykelteorin är vad Schön kallar komplementaritet och utvecklingsblock. Det förstnämnda är en samhällsegenskap som är viktig för att förklara de periodiska växlingarna mellan omvandling och rationalisering, och förändring och stabilitet. Komplementaritet innebär dels att det råder beroendeförhållanden mellan specifika funktioner inom olika verksamheter, det vill säga att en resurs är nödvändig på grund av dess egenskaper och därav inte bytbar mot vilken annan resurs som helst. Att ersätta en resurs kräver en ansträngning för att förändra behov och egenskaper, vilket gör utbytbarheten mellan olika resurser begränsad. Komplementariteter gör ekonomin oflexibel. Komplementaritet innebär också att komplementära föreningar tillsammans blir större än summan av de enskilda inslagen. I föreningarna utvecklas nya egenskaper, vilket kan generera språngartade förändringar. Sammantaget så orsakar komplementariteten både ökad tröghet och snabba förändringar, och effekterna växlar mellan olika perioder.³⁵

Utvecklingsblock kan ses som komplementaritet kring centrala innovationer, som exempelvis bilen och mikroprocessorn. Utvecklingsblocken skapar nya förutsättningar på flera betydande områden, och medför omorganiserad produktion, nya produkter, nya kunskapsbehov och nya regioner. Just mikroprocessorn är det utvecklingsblock som Schön menar huvudsakligen präglar uppsatsens tidsperiod.³⁶

Slutligen så bör också de strukturkriser som gör att en strukturcykel övergår i en annan benämnas. I dessa förlorar gamla krafter sin kapacitet att driva tillväxten, vilket bereder väg för nya krafter att ta över, det går alltså att tala om både negativa och positiva komponenter. Under krisens skede dominerar den negativa aspekten med utslagning inom gamla utvecklingsblock, medan den positiva komponenten som bidrar med nya tillväxtkrafter blir alltmer betydande, och för med sig stora investeringar på nya områden. Omvandlingen är dock en mycket tidskrävande process med höga kortsiktiga kostnader. Full avkastning ges först på längre sikt när balansen blivit bättre mellan nya komplementära inslag. I Sverige skedde i mitten av 70-talet landets mest omfattande strukturkris, där den negativa komponenten var starkare och omvandlingen blev mer utdragen och omfattande än tidigare.³⁷

---

³⁵ Schön (2014) s.24

³⁶ Schön (2014) s.25

³⁷ Schön (2014) s.414-415

Sveriges övergång från en strukturcykel till en annan

Uppsatsens tidsperiod innefattar en del av rationaliseringsfasen i den strukturcykel som ägde rum ungefär mellan 1930 och 1975, som Schön kallar industrisamhällets höjdpunkt, samt strukturkrisen, omvandlingsfasen och en del av rationaliseringsfasen under den nuvarande, oavslutade strukturcykeln (benämnd som den tredje industriella revolutionen) som inleddes med krisen i mitten av 70-talet. Därför är det lägligt med en kortfattad beskrivning av de involverade strukturcyklerna.

Från industrisamhällets höjdpunkt, 1930–1975

Strukturcykeln präglades av en standardiserad massproduktion som brukar benämnas ”fordism”, som karaktäriserades av serietillverkning av specialiserade detaljer till tekniskt komplicerade produkter. Industriproduktionen var i hög grad inrutad och hierarkiskt planerad, där det fanns en tydlig skiljelinje mellan arbetarna som stod vid banden och tjänstemännen som beräknade och planerade. Produktionsmetoden sänkte kostnaderna och blev således lyckosam och anammad både i Sverige och internationellt. Produkterna som sattes ihop fick ökad betydelse både inom industrin där maskiner och transporter blev allt viktigare, och inom hushållen som fick allt fler konsumtionsvaror (som hemelektronik, vitvaror och bilar). Det fordistiska upplägget samverkade nära med utvecklingen av den allmänna infrastrukturen kring förbränningsmotorn och elektriciteten (vilka får ses som de stora utvecklingsblocken). Då det samtidigt fanns möjligheter till rationaliseringar och ökad arbetsintensitet så präglades perioden av en stegrande produktivitet. Samtidigt blev oljan allt viktigare som bränsle för industrierna.³⁸

Tidsperioden präglades samtidigt av en politik som gav staten ett stort inflytande i ekonomin. Det statliga ingripandet åsyftade för det första att råda bot på tidens stora problem: arbetslöshet och instabiliteten som kapitalismen genom sina kortsiktiga investeringar förorsakat. Finanspolitiken skulle i stabiliserande syfte påverka efterfrågan genom att investera vid lågkonjunktur för att öka sysselsättningen, samtidigt som det vid starka konjunkturlägen skulle hållas igen. Dessa idéer formulerades teoretiskt av John Maynard Keynes 1936, men hade praktiserats av svenska socialdemokrater även tidigare. Statens ingripande skulle även skapa en trygghet för majoriteten av befolkningen, som efter att ha lämnat det gamla jordbrukssamhället och blivit delaktiga i industrisamhället hade blivit

---

³⁸ Schön (2014) s.289-290

sårbara för marknadsekonomins variationer. Staten skulle då upprätta ett nytt samhällskontrakt, omfördela produktionsresultatet och erbjuda välfärdstjänster.³⁹

Via 70-talskrisen: en omfattande strukturkris

Efter de välmående åren under 60- och början på 70-talet skedde den kris som enligt Schön fick den svenska ekonomin att övergå till nästa strukturcykel. Den oljekris som inleddes av de kraftiga prishöjningarna på olja hösten 1973 orsakade kraftiga kostnadsökningar i de oljeberoende västerländska industrierna och fick krisen att sakta men säkert rulla igång.⁴⁰ Många viktiga svenska industriers lönsamhet påverkades fundamentalt, och flera blev tvungna att så småningom lägga ner. Ett exempel är den svenska varvsindustrin, som drabbades hårt av oljeprishöjningarna samtidigt som de upplevde en nedgång i efterfrågan och en ökad konkurrens från asiatiska varv. Varv efter varv blev tvunget att stängas, och 1987 stängdes landets sista storvarv, och en tidigare storindustri hade dukat under. Detta trots att det mest ambitiösa svenska programmet för konjunkturstimulans någonsin gjorde vad det kunde för att rädda industrin.⁴¹

70-talskrisen drabbade Sverige hårdare än tidigare strukturkriser. Det berodde framförallt på att processindustrierna hade en central roll i svensk industrimix. Det gav en stor sårbarhet för konjunktursvängningar, energipriser och internationella marknaders nedgång, vilket gjorde oljeprischocken till en katastrof. Den svenska befolkningens sammansättning var en annan strukturell faktor som blev mindre gynnsam för ekonomin, då andelen pensionärer ökade snabbare än i omvärlden. Samtidigt som tillväxttakten sjönk så började alltså pensionsökningarna att kraftigt öka, vilket i kombination med det ökade trycket på den offentliga sektorns tjänster kraftigt påfrestade de offentliga finanserna.⁴² Däremot så var det svenska krishanterandet pragmatiskt, och den nödvändiga strukturuomvandlingen påskyndades. Det bäddade för den goda återhämtning som skedde under 90-talet då stora delar av omvandlingen genomförts.

Till den tredje industriella revolutionen, 1975–2010-tal

Strukturcykeln som tar fart i samband med 70-talskrisen karaktäriseras av mikroelektronik som dominerande utvecklingsblock, förändrad produktion präglad av en ökad tjänstesektor och ett större marknadsinflytande över ekonomin. Schön benämner tiden som den ”tredje

---

³⁹ Schön (2014) s.290-292

⁴⁰ Schön (2014) s.382

⁴¹ Schön (2014) s.419

⁴² Schön (2014) s.416-417

industriella revolutionen”, då han drar paralleller med de tidigare perioderna där nya utvecklingsblock bidrog till omfattande samhällsförändringar. De tidigare industriella revolutionerna präglades av ångmaskinen och förbränningsmotorn, denna gång var det mikroelektroniken. Det var inte den enda orsaken till all förändring som följde på 70-talskrisen, men genom de nya komplementära förhållandena som skapades runt mikroelektroniken så kunde språngartade förändringar inträffa.⁴³ Elektroniken som sådan hade flera decennier bakom sig, men var tidigare en dyr teknik som krävde stora enheter för att kunna utnyttjas lönsamt. När processorer kunde framställas på chip förändrades förutsättningarna radikalt. Mikroprocessorn blev en positiv drivkraft ut ur 70-talets strukturkris.⁴⁴ 70-talet präglades av en krisartad omställning bland elektronikproducenter, medan 80-talet var mer en mer optimistisk tid då det breda genombrottet för datorer skedde, som en följd av förbättrad prestanda och utvecklad kvalitet. När genombrotten på hårdvarusidan skett så försköts omvandlingstrycket mot produktion av programvara, kunskapsutveckling och olika tjänster för att utöka datoranvändningen. På 90-talet slog internet igenom vilket påskyndade globaliseringen, och på 00-talet slog den sociala kommunikationen och interaktiviteten igenom på nätet. Med mikroelektronikens genombrott följde alltså en utveckling av produkter som datorer, telekommunikation och TV-satelliter, samtidigt som den ökade datorkommunikationen bäddade för en ökad konsumtion av nyheter, information och underhållning.⁴⁵

Mikroelektroniken bidrog till att förändra produktionen, då möjligheten att rationalisera ökade och behovet av rutinartade arbetsmoment blev mindre, samtidigt som informationsbehandlingen i hög grad effektiviserades. Med det så förändrades efterfrågan på arbetskraft, och kompetenskraven ökade vilket gjorde behovet av utbildning större för grupper som tidigare inte haft någon tydlig användning av detta. Det behövdes på samma sätt inte längre arbetskraft till rutinartade uppgifter. Stora förändringar inträffade, och det skapade strukturella spänningar på arbetsmarknaden med en kraftigt ökad arbetslöshet som resultat. Samtidigt förändrades arbetsorganisationen, där den hierarkiska fordismen som tidigare präglat industrin kom att ersättas med en organisation där arbetslag fick ökat ansvar för produktionsmomentet, en modell som fått namnet ”Toyotism”. Nätverkssamarbete mellan

---

⁴³ Schön (2014) s.379

⁴⁴ Schön (2014) s.386

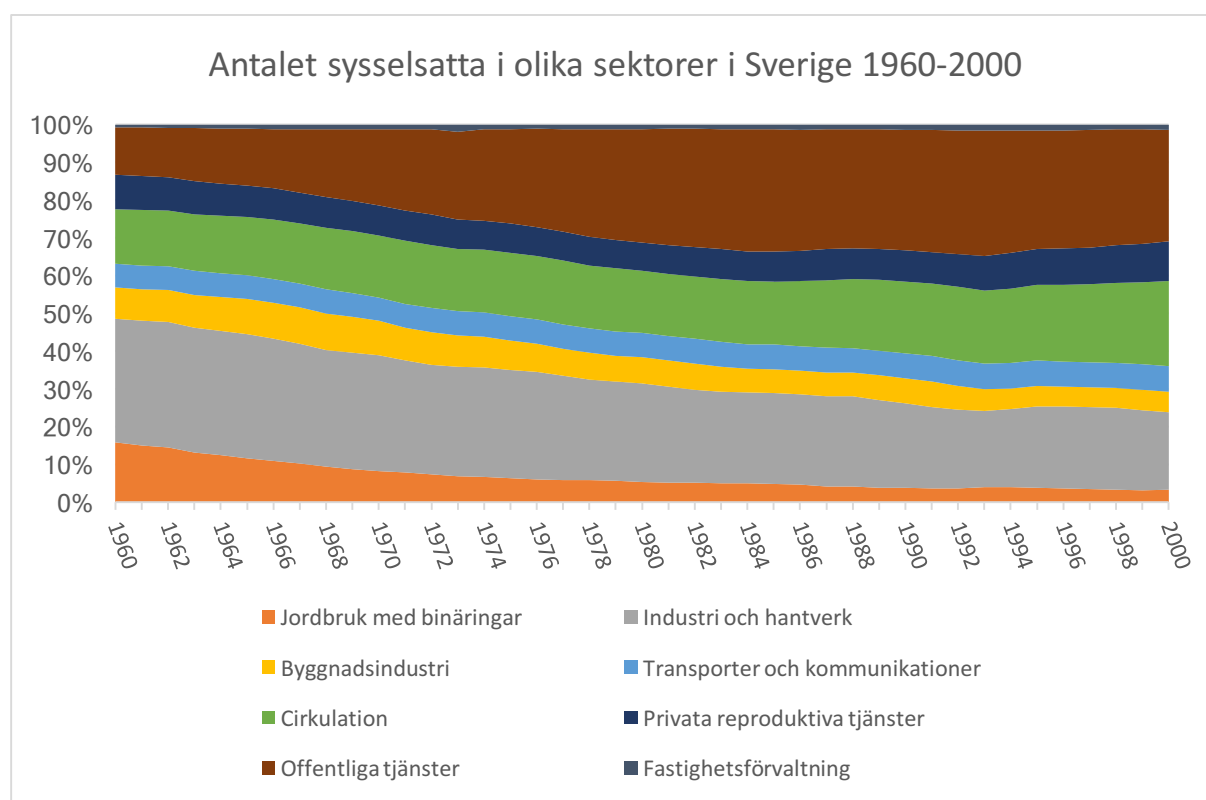
⁴⁵ Schön (2014) s.387

olika företag ökade, organisationerna blev plattare, och kraven på professionell och social kompetens blev tydligare.⁴⁶

Samtidigt anser många bedömare att de senaste decenniernas utveckling inneburit slutet för industrisektorns dominans till förmån för tjänsteproduktion. Det går alltså att tala om att det industrisamhälle som präglat stora delar av 1900-talet har övergått till ett tjänstesamhälle, på samma sätt som jordbrukssamhället en gång övergick till industrisamhället.⁴⁷ I

tjänstesamhället är kunskapens betydelse som produktiv kraft överordnat det fysiska arbetets, samtidigt som både konsumtionen och produktionen till övervägande del är tjänstepräglad.⁴⁸

Figur 2 visar hur den svenska befolkningen sysselsatts i olika sektorer 1960-2010. Det framgår att de offentliga och privata tjänstesektorerna under tidsperioden ökat kraftigt på bekostnad av industri- och jordbrukssektorerna.

Figur 2. Antalet sysselsatta i olika sektorer i Sverige 1960-2000 som andel av total arbetskraft. Källa: Edvinsson (2005)

Förändringarna innefattade också maktförhållandet mellan stat och näringsliv, där nationalstatens betydelse kom att minska. En ny monetär regim skapades, där det statliga

⁴⁶ Schön (2014) s.389

⁴⁷ Schön (2014) s.392

⁴⁸ Schön (2014) s.408

ägandet och den statliga kontrollen trängdes tillbaka.⁴⁹ Samtidigt skapade de smidigare kommunikationsmöjligheterna möjligheter för ökad internationalisering av näringslivet, vilket gällde både småföretag i kunskapskrävande tjänster och större organisationer. Till följd av de nya förutsättningarna så förändrades den ekonomiska politiken från keynesianskt ingripande till en mer marknadskonform liberalism.⁵⁰

Tidsperioden 1960-2014

I detta delkapitel presenteras en i någon mån kronologisk genomgång av uppsatsens tidsperiod, för att tydliggöra de händelser och förändringar som perioden innehåller.

1960-1975

Vid tidsperiodens början hade svensk ekonomi en framskjuten placering internationellt, och utvecklingen fram till 1975 var den hittills mest lyckosamma perioden i svensk ekonomisk historia i fråga om tillväxt och välbefinnande.⁵¹ Utvecklingsblocken som ekonomin var präglad av var bland annat energiförsörjningen, transporter och bostadsbyggande, och sysselsättningen nådde de hittills högsta nivåerna räknat både i absoluta och relativa tal.⁵² Den privata konsumtionen ökade kraftigt, och en rad produkter avsedda för hushållskonsumtion blev snabbt populära, som bilar, vitvaror och diverse hemelektronik.⁵³ Det omdiskuterade miljonprogrammet med mål att under kort tid producera en miljon nya bostäder runt om i Sverige byggdes mellan 1965 och 1974.⁵⁴ Den svenska exporten växte i mycket snabb takt, och blev en viktig kraft bakom den snabba tillväxten. Samtidigt slog en rad olika svenska industriföretag igenom stort internationellt, vilket gjorde Sverige till ett land med osedvanligt stort antal internationella industriföretag.

Från 70-talskrisen till början av 90-talet

Den strukturkris som avhandlats i en tidigare sektion blev tydlig i mitten av 1970-talet. Under 80-talet utvecklades nya tillväxtriktningar nära knutna till mikroelektronikens utvecklingsblock. Kunskapsintensiva branscher som telekom- och läkemedelsindustrin blev tillväxtledande, och stora innovationer med internationellt genomslag marknadsfördes av företag som ASEA, Volvo och Ericsson. Under årtiondets senare del ökade även

---

⁴⁹ Schön (2014) s.385

⁵⁰ Schön (2014) s.390-391

⁵¹ Schön (2014) s.287

⁵² Schön (2014) s.327

⁵³ Schön (2014) s.346

⁵⁴ Schön (2014) s.342

nyföretagandet inom både industri och tjänstesektor. Samtidigt internationaliserades företagen kraftigt, med tydligast resultat för finansiella tjänster och informationstjänster. Som en konsekvens av näringslivets starkare internationella prägel ökade de svenska utlandsinvesteringarna dramatiskt under 80-talet.⁵⁵

Den optimistiska expansionen under 80-talet ledde till en omvandlingskris i början av 90-talet. Schön opponerar sig mot den gängse uppfattningen att orsaken till det tidiga 90-talets ekonomiska nedgång orsakades av misslyckad ekonomisk politik och misskött bankväsende, och menar att krisen förorsakades av strukturella faktorer som en ökad kreditexpansion, en ökad löneandel till följd av en byggboom och en på grund av dålig internationell efterfrågan stagnerad export. En finansiell bubbla hade skapats i Sverige, och den svenska finansmarknaden var kraftigt exponerad för den. När bubblan sprack slungades den svenska ekonomin snabbt in i en kris. Schön menar att man kan förklara krisen som ett resultat av en omvandlingscykel präglad av obalanserad institutionell förändring, ökad lönsamhet, stark tro på ny vinst och en hastig teknisk förändring. Krisen spreds över finansmarknaden 1991 och genererade konkurser bland en rad fastighets- och finansbolag. Värre blev det 1992 då hela det svenska bankväsendet hotades, vilket fick staten att gripa in och erbjuda lån och uppköp med avsikt att stabilisera fastighetsmarknaden. Krisen fick den svenska statsskulden att öka närmast lavinartat i förhållande till BNP.⁵⁶

Efter 90-talskrisen

Tiden efter det tidiga 90-talets kris blev framgångsrik för den svenska ekonomin, vilket passar väl med strukturcykelteorin då strukturcyklernas senare 20-årsperiod brukar karakteriseras av hög tillväxt. Internet slog kraftigt igenom under 90-talet, vilket gav goda möjligheter för mindre företag att växa och gav ett omfattande nyföretagande.⁵⁷ Krisen i början på 90-talet fick många svenska företag med dålig lönsamhet att gå i konkurs, och blev den sista fasen i det negativa omvandlingstryck som bredd ut sig över den svenska industrin sedan 70-talet.⁵⁸ Istället fortsatte tjänstesektorn att expandera, och svensk export började allt mer att präglas av tjänster.⁵⁹ Den kraftiga övergången från industribranscher baserade på naturresurser till kunskapsbaserade branscher innebar dock att en rad traditionella industrier hotades, som

---

⁵⁵ Schön (2014) s.428-432

⁵⁶ Schön (2014) s.432-436

⁵⁷ Schön (2014) s.437-438

⁵⁸ Schön (2014) s.440

⁵⁹ Schön (2014) s.445

pappers-, järn- och stålindustrin. Dessa branscher fick alltså finna sig på den negativa sidan av ekonomins omvandling.⁶⁰

Optimismen som växte med internet och informationsteknologins genomsåg fick en del ekonomer att tala om en ”ny ekonomi”, där den snabba informationen och anpassningsförmågan skulle leda till att man framgångsrikt skulle kunna undvika kriser och konjunkturedgångar i framtiden. Dessa föreställningar bidrog till våldsamt uppskrivade förväntningar på IT-sektorn, och när företagen inte kunde visa resultat som motsvarade förväntningarna så bröts den positiva spiralen. Detta brukar benämnas som IT-bubblan, och den sprack år 2000. Påfrestningarna för den svenska ekonomin blev dock klart mindre än under 90-talskrisen.⁶¹

Under 00-talet kom den förskjutning från offentligt till privat som präglade den tredje industriella revolutionen att förstärkas av olika reformer, som jobbskatteavdrag och privatiseringar av välfärdstjänster. I kombination med IT-revolutionen kom den ekonomiska politiken att medverka till en kraftig ökning av nyföretagande i Sverige under perioden.⁶²

Samtidigt uppträdde ett nytt och uppmärksammat fenomen inom tillverkningsindustrin, nämligen att tidigare utflyttade verksamheter återvände till Sverige. Det berodde på att kostnadsfördelen av att producera i länder med låga löner åts upp av logistiska kostnader, och på att den utvecklade IT-sektorn ökade flexibiliteten. På samma gång blev specialisering och nära relationer till viktiga kunder av större värde än en standardiserad produktion.⁶³

2008 inleddes en internationell finanskris som efter att den amerikanska bolånemarknaden överhettats. Schön ser krisen som ett symptom på att det ännu finns ett behov av institutionell omvandling i den tredje industriella revolutionen, det vill säga att det återstår mycket arbete för att utforma produktionen och samhällets organisation efter möjligheterna som den nya tekniken medför.⁶⁴ Avslutningsvis så menar Schön att det finns en rad strukturella problem i svensk ekonomi sedan 90-talskrisen. Arbetslösheten har landat på nivåer som i ett längre perspektiv är exceptionellt höga.⁶⁵ Spridningen av inkomster har ökat, vilket dels går att beskåda i ökade löneskillnader och dels i en minskad löneandel.⁶⁶ Samtidigt har svenska

---

⁶⁰ Schön (2014) s.443

⁶¹ Schön (2014) s.389

⁶² Schön (2014) s.439

⁶³ Schön (2014) s.444

⁶⁴ Schön (2014) s.387

⁶⁵ Schön (2014) s.448

⁶⁶ Schön (2014) s.441

elevers kunskapsnivåer sjunkit, vilket är problematiskt då kunskap och kompetens blir allt viktigare i internationell konkurrens.⁶⁷

Responsvariabeln: arbetstid

Den svenska årsarbetstiden/arbetstagare är den faktor som denna undersökning vill titta närmare på för att se hur den förändrats och hur den förhållit sig till de övriga variablerna. Därför får stycket lite extra omfattning, där en utförlig genomgång presenteras av hur det har gått till när den lagstadgade normalarbetstiden förändrats. Stycket kretsar i hög grad kring avhandlingen *Ett välfärdsstatligt dilemma*, skriven av Linn Spross 2016 som förtjänstfullt går igenom hur den svenska staten hanterat frågan om arbetstidsförkortning under 1900-talet, och de orsaker och argument som sågs som relevanta.

Avhandlingens abstract framhåller att arbetstidsförkortningsreformen under hela tidsperioden har haft legitimitet enbart när den setts som ett medel för att upprätthålla arbetskraften, och på sikt det kapitalistiska systemet. Därav har staten haft en balansgång att gå mellan att hålla arbetskraften tillfredsställd, utan att på samma gång legitimera så pass mycket ledig tid så att det ekonomiska systemet blir lidande.⁶⁸ Den roll som staten har haft kan liknas vid en medlares, som ingriper i produktionsförhållandena när det anses nödvändigt, för att både arbete och kapital ska fortsätta acceptera spelreglerna.⁶⁹ Spross konstaterar, likt den norska historikern Inger Björkhaug, att kortare arbetstider inte är någonting som infinner sig av sig själv, inte ens vid goda ekonomiska tider. Samtliga arbetstidsförkortande reformer har föregåtts av en politisk press från arbetarrörelsen, som motverkats av arbetsgivare och politisk höger.⁷⁰ Däremot har de största svenska arbetstidsförkortningarna sammanfallit med välfärdsstatens höjdpunkt då den ekonomiska utvecklingen var god, vilket givetvis har en inneboende logik då det funnits större ekonomiskt utrymme för omfattande reformer. Mellan 1958 och 1978 förkortades normalarbetsdagen etappvis från 48 till 40 timmar, samtidigt som semestern förlängdes från 3 till 5 veckor. När detta började ske så hade det gått 40 år sedan den senaste generella förkortningen av arbetstiden skedde, då 48-timmarsdagen lagstadgades 1919. Under 70-talet växte debatten om sex timmars arbetsdag, och anammades av nästan samtliga riksdagspartier som ett mål på lång sikt. Det fick dock aldrig någon politisk fart, mest med anledning av att stabiliteten i den svenska ekonomin avtog och att LO och SAF

---

⁶⁷ Schön (2014) s.448

⁶⁸ Spross (2016) s.17

⁶⁹ Schön (2014) s.22

⁷⁰ Björkhaug (1985)

(arbetsgivarnas förbund) mötte ökade motsättningar. Samtidigt prioriterades en förlängning av föräldraledigheten och förbättrade möjligheter till förtidspensionering, vilket kan ses som att det prioriterades att satsa på utvalda grupper före arbetstagarna som kollektiv.⁷¹ Med sämre ekonomiska tider ökade acceptansen för att hålla lönenivåerna nere för att öka företagens lönsamhet. I takt med detta kom arbetstidsförkortning att ses som en allt mer omöjlig reform, en syn som kom att leva kvar under 90-talets ekonomiska kris. Reformens relevans uppfattades som allt avlägsnare, vilket tydligt illustrerades av att fackförbundet Kommunal, en av åtgärdens starkaste påhejare, strök det som ett konkret mål.⁷²

Spross framhäver konsekvent den konfliktdimension som omgärdat frågan om förkortad arbetstid. I grunden är det en konflikt mellan arbete och kapital, där utformningen av reformen avgör vilken sida som står för notan. När den första reformen genomfördes 1919 motiverades den i utredningarna genom att den skulle leda till ökad produktivitet och en mer hanterbar arbetarklass. Det sågs då inte som en reform som krävde en uppoffring från arbetsgivarna, trots att kapitalet formellt bekostade de kortare arbetsdagarna.⁷³ Att reformen påverkar fördelningen mellan arbete och kapital är en underliggande premis som förblir implicit under tidsperioden då reformen genomförs.

När dess popularitet avtog efter 40-timmarsveckans införande kom den i de statliga utredningarna att beskrivas som en förändring som skulle ta kapitalandelar i anspråk, vilket i utredningarna aldrig har setts som en önskvärd förändring när det uttalats explicit. Då har snarare företagens lönsamhet gjorts till ett viktigt politiskt tema, där det likställts med samhällelig välfärd. På så vis har kapitalets framgång setts som allmänhetens framgång, vilket har fått arbetstidsförkortning att framstå som en farlig reform.⁷⁴ Samtidigt blir utvecklingsargumentet mer framträdande, vilket gör gällande att en arbetstidsförkortning kräver en bättre ekonomisk utveckling.⁷⁵ Noterbart är dock att det argumentet aldrig använts på motsatt vis: när förkortningarna av arbetstid genomfördes framhävde inte de statliga utredningarna den goda ekonomin som orsak till att reformen varit möjlig.⁷⁶ Inte heller tekniska framsteg har formulerats som möjliggörande motiv.⁷⁷ En annan inneboende konflikt

---

⁷¹ Karlsson (2002)

⁷² Spross (2016) s.46-50

⁷³ Spross (2016) s.91

⁷⁴ Spross (2016) s.74-77

⁷⁵ Spross (2016) s.80

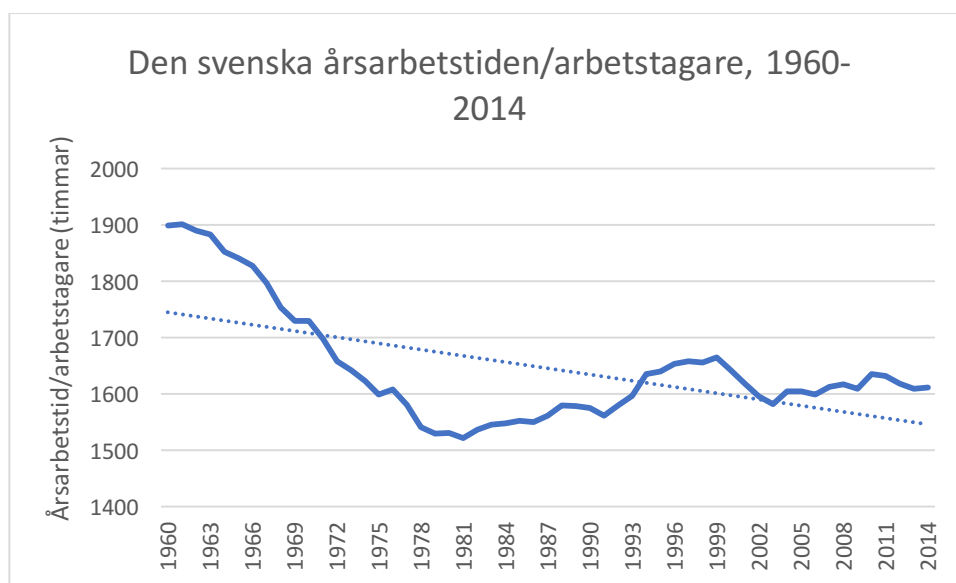
⁷⁶ Spross (2016) s.94

⁷⁷ Spross (2016) s.82

i frågan är mellan tid och pengar, som under långa perioder varit närvarande i LO, vars styrelse varit mer avogt inställd till förkortad arbetstid än dess medlemmar.⁷⁸ När förkortad arbetstid framstått som någonting som kräver en minskad lön i eftergift så har kampen varit problematisk, vilket visats av exempelvis Cross och Hunnicutt.⁷⁹ Intresseväckande är att de arbetstidsförkortningar som skett i Sverige har avvikit från det som brukar kallas ”den svenska modellen”, det vill säga att arbetsmarknadens villkor bestäms genom företrädare för arbetsgivarna och arbetstagarna.⁸⁰ Som tidigare konstaterats så föregick alla formella förkortningar av generell arbetstid av politisk verksamhet, och efter att staten på 70-talet upphört att driva frågan så har det på den fronten rått stiltje.

Data: årsarbetstid/arbetstagare

Figur 3 (som tidigare presenterats i inledningskapitlet) visar hur den svenska årsarbetstiden/arbetstagare förändrats under undersökningens tidsperiod, mellan 1960 och 2014.

Figur 3. Den svenska årsarbetstiden/arbetstagare 1960-2014 med trendlinje. Källa: OECD

Det framgår att trenden under tidsperioden har varit negativ, det vill säga att arbetstiden har minskat. Däremot är det inte tydligt vad som påverkat förändringen, och vad som har fått trenden att förändras vid olika tidpunkter. Årsarbetstiden förkortas relativt linjärt under 60- och 70-talen, medan utvecklingen under 80-talet byter riktning och arbetstiden börjar öka. Utvecklingen samverkar inte uppenbart med Schöns fasförändringar, då arbetstiden även

⁷⁸ Ramquist (2013)

⁷⁹ Cross (1993), Hunnicutt (1988)

⁸⁰ Spross (2016) s.52

under strukturkrisens omvälvande år i slutet av 70-talet fortsätter att minska. Det svenska 80-talet karaktäriserades av omställning, men om ökningen av arbetstiden är trots eller på grund av denna är svårt att svara på. Klart är i alla fall att 90-talskrisen fick arbetstiden att öka relativt mycket, och ökningen fortsatte till decenniets slut, då den snabbt minskade i några år. Under 00-talet har årsarbetstiden inte förändrats nämnvärt mer än mindre fluktuationer, som den relativt lilla ökningen som skedde vid finanskrisen 2008. Det är inte tillräckligt att förstå arbetstidens förändring med blott en genomgång av de strukturella ekonomiska förändringarna, vilket gör det intressant att se om resultatet av den statistiska undersökningen bringar större klarhet.

De förklarande variablerna

Här presenteras kortfattat de förklarande variabelernas utveckling under tidsperioden, för att ge en större förståelse inför den statistiska undersökningen. Först beskrivs det vad bland annat Schön haft att säga om faktorerna, presenteras en genomgång av statistiken.

Om BNP

Mellan 1960 och 1975 drev framförallt två branschen den svenska tillväxten:

verkstadsindustrin och den kemiska industrin. Även de tunga industribranscherna såsom gruv-, järn- och stålbranscherna bar på frammarsch, medan sågverken och textilindustrin hade en svagare utveckling. Den svenska varvsindustrin hade etablerat sig som en viktig exportnäring, och även bilindustrin blev internationellt framgångsrik.⁸¹ Åren som följde strukturkrisen under mitten av 70-talet präglades av en strukturell omvandling, vilket bäddade för en starkare tillväxt under 90-talet präglad av IT-revolutionen.⁸² Schön menar att strukturcykelns senare halva präglas av en ökad tillväxt, och att det är fallet även i denna cykel. Perioden mellan millenieskiftet och finanskrisen 08 präglades av tillväxtnivåer i närheten av de rekordartade efterkrigstidsnivåerna.⁸³ Det var främst de privata tjänsterna som hade en tillväxt under 00-talet, och då i synnerhet IT-branschen.⁸⁴ Mätningar visade att den svenska ekonomin hade en framskjuten placering när det gällde IT-utveckling och innovationer, och att svenska storstäder befann sig i tätgruppen inom OECD beträffande patent per capita. Sverige placerades tillsammans med USA på första plats i en mätning av IT-användningens bidrag till tillväxten under 00-talets första decennium. Utvecklingen bekräftas delvis av figur

---

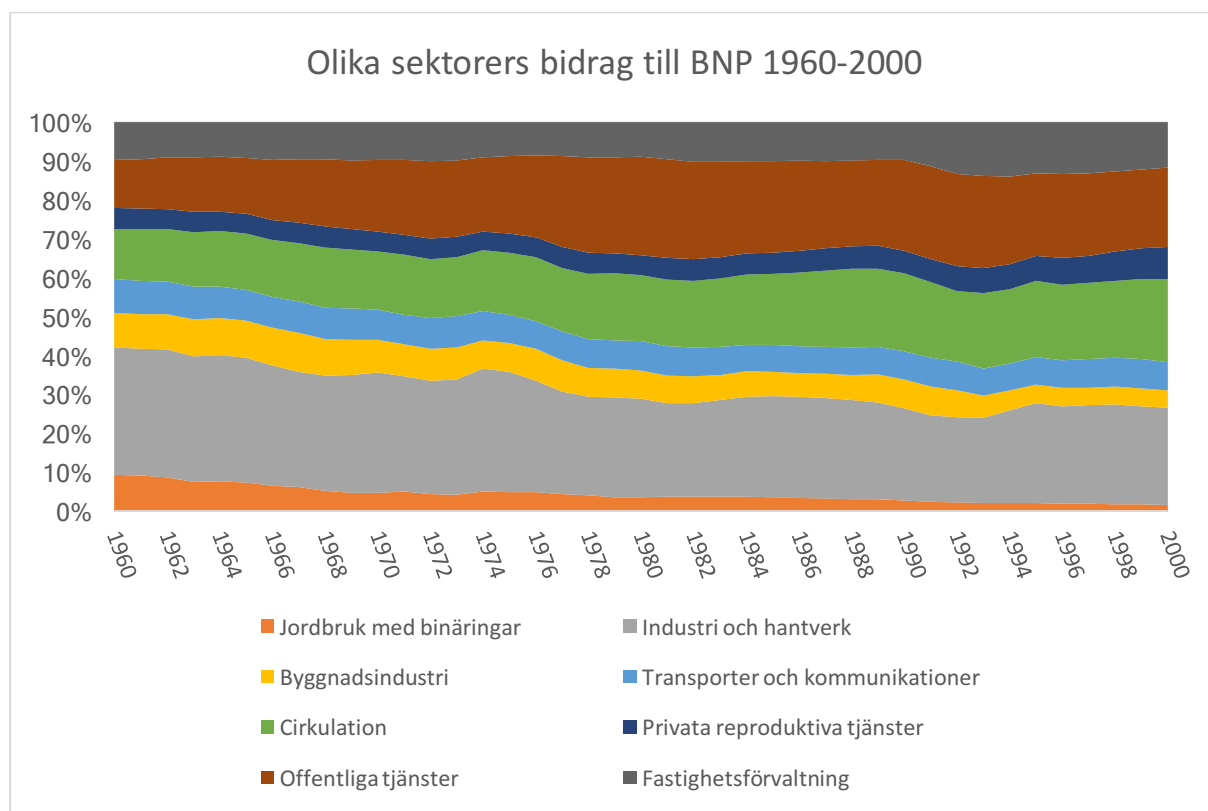
⁸¹ Schön (2014) s.364-371

⁸² Schön (2014) s.413

⁸³ Schön (2014) s.438

⁸⁴ Schön (2014) s.441

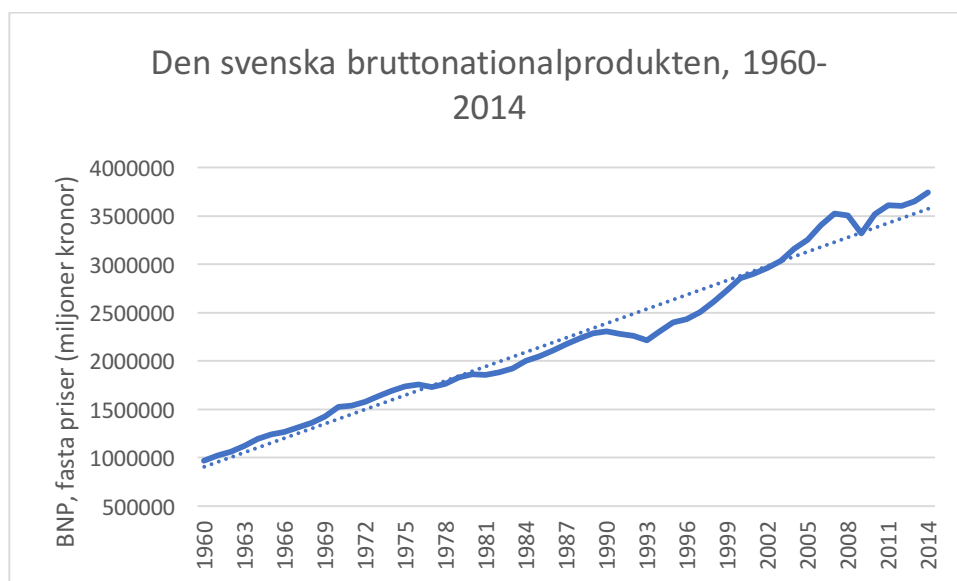
4, som visar svenska sektors bidrag till BNP. Det framgår att offentliga och privata tjänster ökat sitt bidrag till svensk ekonomi, på bekostnad av främst jordbrukssektorn men också byggnadsnäringen. Industrisektorns bidrag framstår som relativt oförändrad över tid.

Figur 4: Olika sektors bidrag till svensk BNP. Källa: Edvinsson (2005)

Data: BNP

Figur 5 visar hur den svenska bruttonationalprodukten förändrats under tidsperioden.

Figur 5: Svensk bruttonationalprodukt mellan 1960 och 2014 med trendlinje. Källa:SCB

Det framgår att tillväxten i stort sett följer trendlinjen. De tydliga avvikelserna sker vid 90-talskrisen och 08-krisen, vilket är de enda perioderna som drabbats av negativ tillväxt. Vid

mitten av 70-talet avtar BNP-utvecklingen också, men aldrig till den grad att tillväxten blir negativ. Fram till 90-talet har inte BNP några större variationer, det är först i och med kriserna som präglats av negativ tillväxt som större avvikelser sker, både med krisernas kraftiga tillväxtavtagande och den närmast exceptionella tillväxten som äger rum under mellanperioden från mitten av 90-talet till 2008. SCB:s statistik styrker alltså inte Schöns påstående att tillväxten var som störst under efterkrigstiden, då det framgår att BNP ökar snabbare under åren runt millennieskiftet.

Om arbetsproduktivitet

Arbetsproduktiviteten definieras som den skapta produktionen per arbetad timme, eller den kvot som erhålls vid division av produktionsmetodens ökning av produktvärdet med ökningens kostnad.⁸⁵ 1900-talet har präglats av enorma globala produktivitetsoökningar: enligt Cette et al. har produktiviteten ökat mellan faktor 9 och faktor 40 i olika industriländer under 1900-talet.⁸⁶ En ökad produktivitet kan inte ses som någonting som självklart följer med tiden, detta blir uppenbart av faktumet att Sverige mellan 1600 och 1800-talen knappt hade någon ekonomisk utveckling att tala om. När industrialiseringen under 1800-talet tog fart ökade tillväxten och produktiviteten dramatiskt, tillsammans med ekonomiska reformer som stärkt äganderätt, slopat skråväsende, reducerade handelstullar och fri in- och utvandring.⁸⁷ Vidare kom tillväxten att fortsätta öka med teknik- och processrationaliseringar som effektiviserade produktionen. Den tidiga nämnda fordismen bidrog starkt till att arbetsproduktiviteten ökade, då de standardiserade arbetsmomenten förmådde sänka produktionskostnaderna ordentligt. Den infrastrukturella utvecklingen under 1900-talets mitt med allmän elektrifiering och en utspridd bilism bidrog mycket till att produktiviteten kunde öka.⁸⁸ Även jordbrukssektorn präglades av hög produktivitetsoökning, mycket tack vare traktorns spridning på 60-talet.⁸⁹ Samtidigt ökade energianvändningen kraftigt under perioden, och svensk produktion blev i hög grad oljeberoende. Sambandet mellan den ökade produktiviteten och användningen av olja och el framgår tydligt, då energianvändningen ökade i nästan samma takt som produktionen.⁹⁰ Mellan 1960 och 1975 var industrin den sektor med klart högst produktivitet, mycket tack vare de omfattande rationaliseringarna och

---

⁸⁵ Eriksson (2005)

⁸⁶ Cette et al. (2009) s.3

⁸⁷ Ekonomifakta (2016) s.8

⁸⁸ Schön (2014) s.289-290

⁸⁹ Schön (2014) s.373

⁹⁰ Schön (2014) s.336

de stora investeringarna i kapitalutrustning. Samtidigt präglades den offentliga sektorn av relativt låg produktivitet, mest beroende av den snabbt ökande sysselsättningen utan en motsvarande ökning i produktionsvärde.⁹¹ Arbetet inom tjänstesektorn är i hög grad individuellt, där produkten utgörs av individens aktiviteter. Det gör att möjligheten till produktivitetsökning blir mindre än i industrisektorer som kan automatiseras på ett annat sätt (även om materiellt inriktade tjänstesektorer präglades av bättre produktivitetsökningar än de rena tjänsteområdena).^{92 93} Därför var det inte de expanderande tjänstesektorerna som präglades av starkast produktivitetsökning under tiden efter 70-talskrisen, utan kapitalintensiva basnäringar som pappersindustri och stålverk samt de nya tillväxtbranscherna som läkemedelsindustrin och elektronikindustrin.⁹⁴

Schön menar att svensk industri uppvisar ett karakteristiskt mönster med regelbundna produktivitetscykler, där produktivitetsutvecklingen under 15 år efter strukturkriser i omvandlingsfasen är ganska svag. Därefter ökar produktiviteten i regel kraftigt då de nya tillväxtkrafterna sprids. Det mönstret upprepades efter 70-talets strukturkris med 90-talets ökande produktivitet.⁹⁵ Under 00-talet ökade produktiviteten med en historiskt hög takt, mest beroende på spridningen av den högproduktiva IT-sektorn och industrins ökade IT-användning. Att den svenska industrin strukturomvandlades mot en riktning med mer specialiserad och kunskapsintensiv produktion samtidig som enklare industriproduktion flyttade utomlands bidrog också till att arbetsproduktiviteten stegrade.⁹⁶

Data: Arbetsproduktivitet

Figur 6 visar hur den svenska arbetsproduktiviteten utvecklats under tidsperioden

---

⁹¹ Schön (2014) s.331

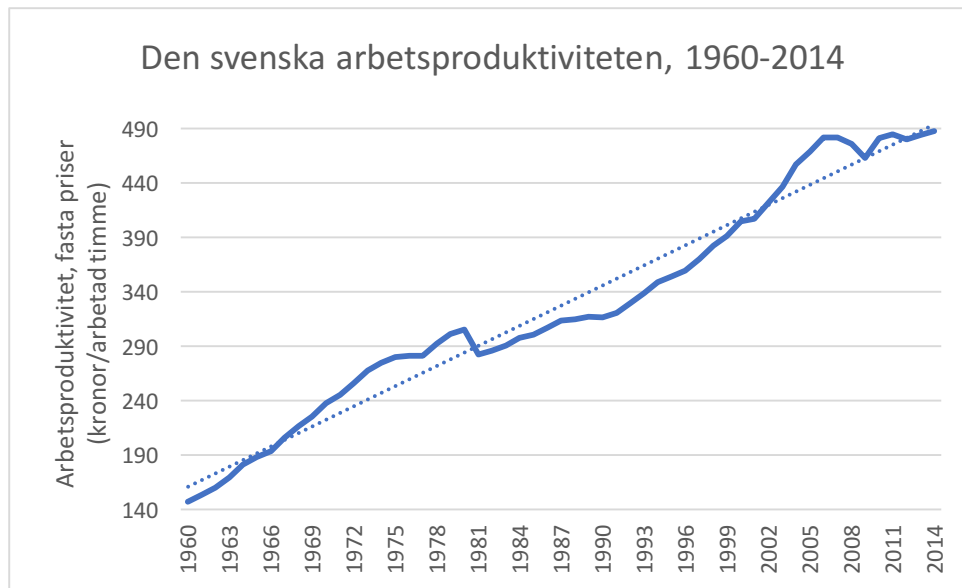
⁹² Schön (2014) s.394

⁹³ Schön (2014) s.409

⁹⁴ Schön (2014) s.409

⁹⁵ Schön (2014) s.428

⁹⁶ Schön (2014) s.442

Figur 6: Den svenska arbetsproduktiviteten mellan 1960 och 2014 med trendlinje. Källa: SCB

Det framgår att kurvan påminner en del om BNP-grafens linjära riktning, men med större variationer. Det tydligaste resultatet är att arbetsproduktivitetsens tillväxt var stark fram till ungefär 1980, då den avtog för att sedan i mitten av 90-talet åter skjuta i höjden och fortsätta stiga fram till 2008-krisen. Den betar sig alltså enligt de produktivitetscykler som Schön redogjort för.

Om arbetslöshet

Arbetslösheten är det mått som skattar hur stor andel av den arbetsföra befolkningen som inte är sysselsatt.⁹⁷ Då ökningen i industrins produktion under tidsperioden 1960-1975 ungefär motsvarade den ökade produktiviteten så förändrades antalet sysselsatta ganska lite: den uppgång i sysselsättning som skedde i början på 60-talet åts upp av den lika stora nedgången 1975. Inom jordbrukssektorn föll sysselsättningen i takt med produktivitetökningen då produktionsvolymen förblev oförändrad. Den stora sysselsättningstillväxten skedde inom tjänsteproduktionen.⁹⁸ Efter att arbetslösheten minskat under 80-talets slut skedde en chockartad förändring i samband med 90-talskrisen då arbetslösheten ökade explosivt. Den tidigare ambitiösa sysselsättningspolitiken fick överges då den svenska arbetslöshetsnivån anpassades till den europeiska normen runt 10 procent. Det var tal om ett regimskifte, då den svenska arbetslösheten under 1900-talet sällan överstigit 4 procent. Efter det tidiga 90-talets uppgång lyckades arbetslösheten inte helt återhämta sig, och konvergerade mot 7-8 procent.

⁹⁷ SCB (2017)

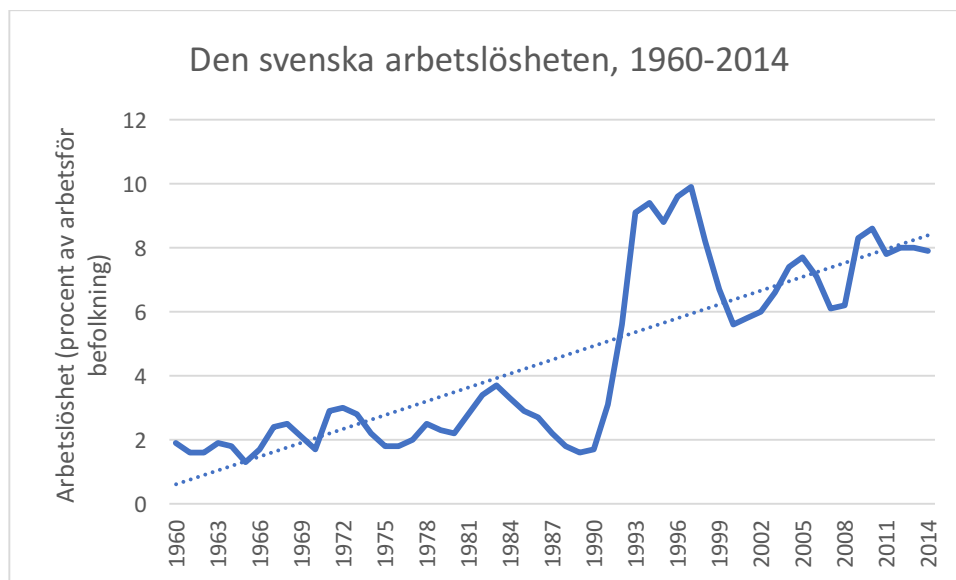
⁹⁸ Schön (2014) s.328-329

Samtidigt ökade antalet arbetstimmar/capita. 00-talets stimulanser till ökade arbetsinsatser förmådde inte att nämnvärt öka sysselsättningen.⁹⁹

Data: arbetslöshet

Figur 7 visar hur den svenska arbetslösheten förändrats under tidsperioden.

Figur 7: Den svenska arbetslösheten 1960-2014 med trendlinje. Källa: AMECO

I datan visar en i hög grad fluktuerande kurva, där den enorma ökningen i början av 90-talet är ett tydligt trendbrott. De goda tillväxtåren vid 90-talets mitt lyckas inte återställa arbetslösheten till tidigare nivåer.

Om löneandel

Löneandelen anger hur det producerade förädlingsvärdet fördelas mellan löner och kapital, och indikerar alltså andelen av produktionen som går till arbetstagare. Schön menar att löneandelen i regel faller i samband med strukturkriser då företag med dålig lönsamhet slås ut. Samtidigt påverkas måttet av arbetsmarknadens styrkeförhållanden och de ekonomisk-politiska åtgärderna som vidtagits för att öka näringslivets lönsamhet på bekostnad av löntagarna, vilket devalveringar är ett exempel på. När investeringarna stiger och ekonomin börjar gå bättre så ökar i regel efterfrågan på arbetskraft vilket genererar en ökad löneandel. När konkurrensen åter börjar tillta så pressar priserna vilket påverkar kapitalet negativt. Då vinstandelen stagnerar ökar löneandelen i regel fram till den efterföljande strukturkrisen. Så har det historiska förloppet sett ut, men den senaste strukturcykeln har avvikit märkbart från detta.¹⁰⁰ Mellan 1980 och mitten av 90-talet drabbades löneandelen av ett historiskt

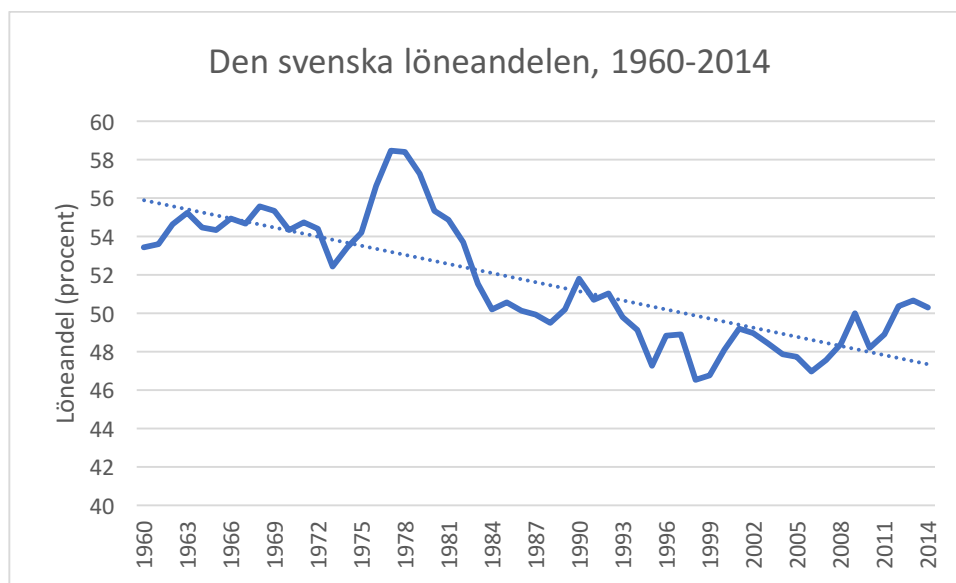
⁹⁹ Schön (2014) s.435

¹⁰⁰ Schön (2014) s.28-29

exceptionellt fall. Det kan till viss del förklaras av löneandelens nivå i slutet av 70-talet ar ohållbart hög, och i flera företag uppgick till mer än 100 procent av förädlingsvärdet. Men efter det kraftiga fallet kom aldrig någon egentlig återhämtning. Detta är det tydliga trendbrottet, då löneandelen i tidigare strukturcykler fallit i samband med kriserna men därefter återhämtat sig och stigit fram till nästa strukturkris.¹⁰¹ Detta gäller även internationellt, och vad det beror på är ett högaktuellt forskningsämne som enligt ekonomiprofessorn Engelbert Stockhammer började tillägnas stor uppmärksamhet 2007, efter att flera stora ekonomiska organ publicerat studier med resultat som motsade den dåvarande samsynen, som baserades på idén att löneandelen över lång tid förblir oförändrad.¹⁰² Forskning presenterar olika förslag på varför löneandelen avtagit den senaste tiden. Olika förklaringar gäller exempelvis den ökade globaliseringen¹⁰³ och vad som kommit att kallas finansifiering, som innebär att företag i högre mån prioriterar avkastning till aktieägarna före långsiktiga investeringar.¹⁰⁴

Data: löneandel

Figur 8 visar hur den svenska löneandelen förändrats under tidsperioden.

Figur 8: Den svenska löneandelen 1960-2010, med trendlinje. Källa: AMECO

¹⁰¹ Schön (2014) s.440

¹⁰² Sandberg (2014) s.41

¹⁰³ Se Jaumotte & Tytell (2007) och Guscina (2006)

¹⁰⁴ Se Stockhammer (2013)

Schön menar att löneandelen var rekordhög i slutet av 70-talet, och det framgår av statistiken. Därefter har den haft en tydligt avtagande trend som varit tydligast vid kriserna, men även vid övriga tidpunkter. Det framgår att löneandelen påverkats av annat än de olika strukturfaserna.

Resultat

I resultatkapitlet undersöks hur de olika förklarande variablerna (BNP, arbetsproduktivitet, löneandel och arbetslöshet) statistiskt förhåller sig till responsvariabeln årsarbetstiden/arbetstagare under tidsperioden 1960-2014. Först undersöks hur de förklarande variablerna var för sig förhåller sig till responsvariabeln, samt dess signifikans och förklaringsgrad. Därefter undersöks de förklarande variablernas korrelationer till varandra, för att se ifall det är meningsfullt att konstruera en multipel regressionsmodell (vilket det är om de flesta korrelationerna är klart under 0.8, se metodkapitlet). Om korrelationerna är acceptabla så konstrueras en multipel regressionsmodell med hjälp av framåtanalys. Är korrelationerna däremot för höga så fungerar de enskilda förklarande variablernas relation till responsvariabeln bättre för att analysera sambandet.

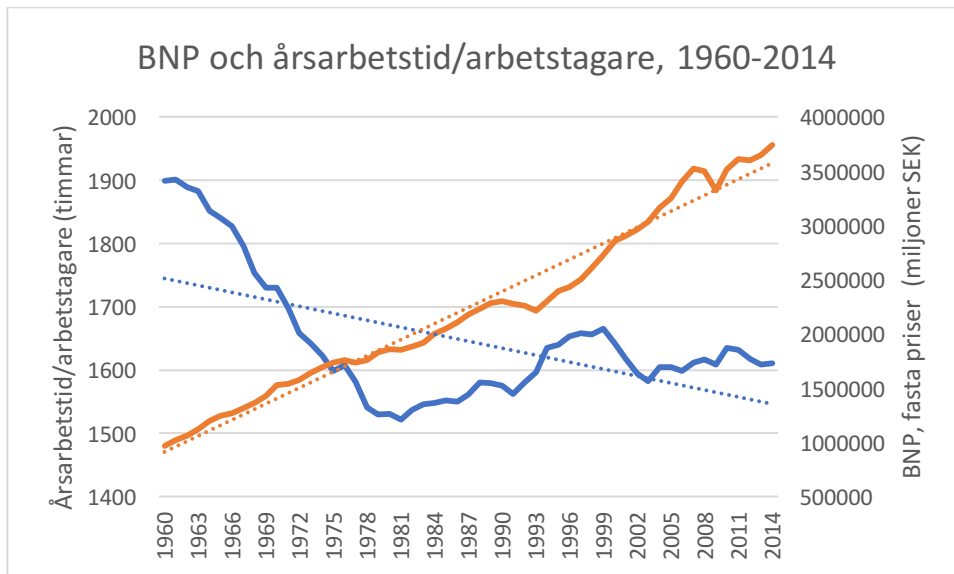
De förklarande variablernas enskilda inverkan

I detta delkapitel av resultatet analyseras de enskilda förklarande variablernas relation till responsvariabeln årsarbetstid/arbetstagare. För att ge en översikt över faktorernas utveckling över tid presenteras först en graf där dessa jämförs. Därefter visas variablernas spridningsdiagram samt linjära regressionslinje, som visar hur regressionsanpassningen ser ut. Slutligen presenteras de regressionsdata som är relevanta för studiens jämförelse. Dessa är:

- Signifikans på 95%-nivån, som utläses av regressionsanalysens p-värde. Är p-värdet mindre än 0.05 så är variabeln signifikant på 95%-nivån, annars är variabeln ej signifikant och dess övriga resultat anses obetydliga.
- Koefficienttecknet, som anger om den förklarande variabeln påverkar responsvariabeln positivt eller negativt, det vill säga om en ökning av den förklarande variabeln leder till en ökning eller minskning hos responsvariabeln.
- Förklaringsgraden, som anger hur stor andel av responsvariabelns variation som kan förklaras av den förklarande variabeln. Ju högre förklaringsgrad, desto tydligare statistiskt samband finns mellan den förklarande variabeln och responsvariabeln.

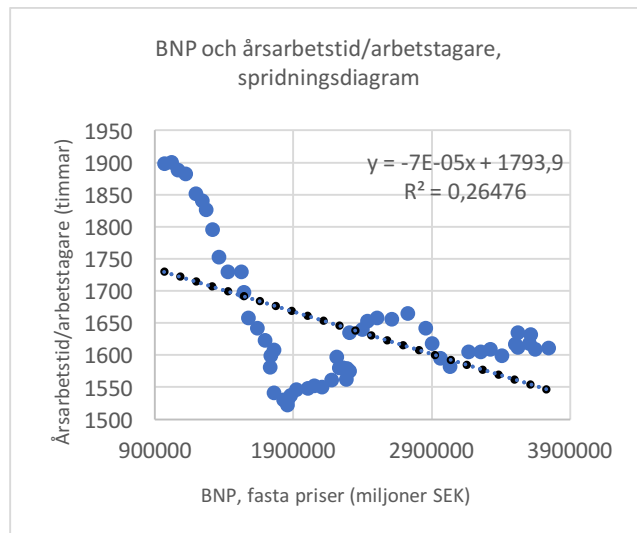
BNP som förklarande variabel

Figur 9 visar hur Sveriges årsarbetstid/arbetstagare och totala BNP utvecklats under tidsperioden.

Figur 9: Sveriges årsarbetstid/arbetstagare (blå linje) och totala BNP i fasta priser med referensår 2010 (orange linje), samt trendlinjer. Källa: OECD och SCB.

I figuren framgår att årsarbetstiden/arbetstagare och BNP utvecklats i motsatt riktning. Figur och tabell 1 visar regressionsanpassningen i variabelernas spridningsdiagram samt de regressionsdata som gäller för BNP som ensam förklarande variabel för årsarbetstid/arbetstagare.

Signifikans på 95%-nivån   **Koefficient-tecken**   **Förklaringsgrad (R²)**

Ja (0.000058 <0.05)	Negativt	0.26
----------------------------------	-----------------	-------------

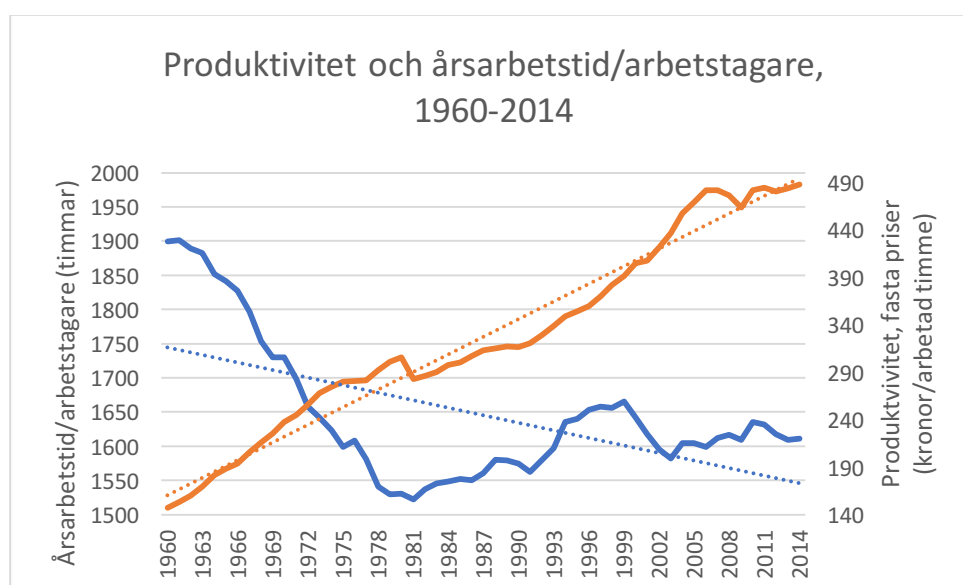
Figur och tabell 1. Spridningsdiagram för Sveriges årsarbetstid/arbetstagare och BNP i fasta priser med referensår 2010 och regressionslinje, samt regressionsresultat. Källa: OECD och SCB.

Spridningsdiagrammet visar att BNP har en avtagande verkan på årsarbetstiden/arbetstagare, vilket också framgår i den föregående figuren, vilket ger en negativ koefficient.

Förklaringsgraden, som visar hur bra regressionsanpassningen fungerar till data blev 0.26. Då BNP-data blev signifikant för att förklara årsarbetstiden så ses resultatet som relevant.

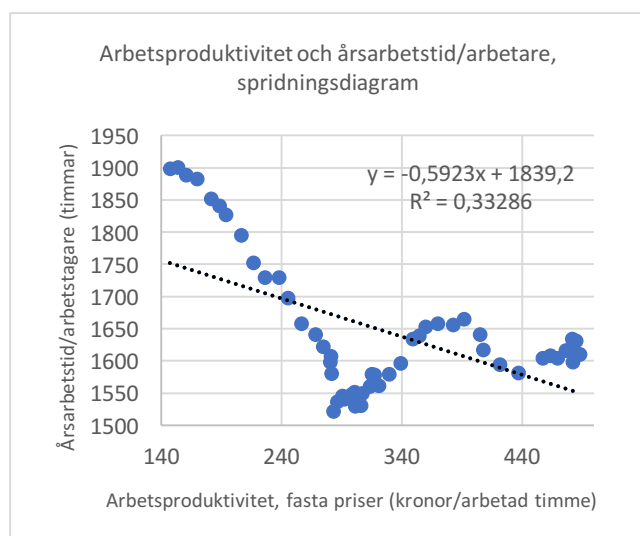
Produktivitet som förklarande variabel

Figur 10 visar hur den svenska årsarbetstiden/arbetstagare och arbetsproduktiviteten utvecklats 1960-2014

Figur 10: Sveriges årsarbetstid/arbetstagare (blå linje) och arbetsproduktivitet i fasta priser med referensår 2010 (orange linje), samt trendlinjer. Källa: OECD och SCB.

Det framgår att de förhåller sig på liknande sätt som med BNP som förklarande variabel, det vill säga att de utvecklas i motsatt riktning. Figur och tabell 2 visar hur variablerna regressionsanpassats i ett samt de regressionsdata som gäller för arbetsproduktivitet som ensam förklarande variabel för årsarbetstid/arbetstagare.

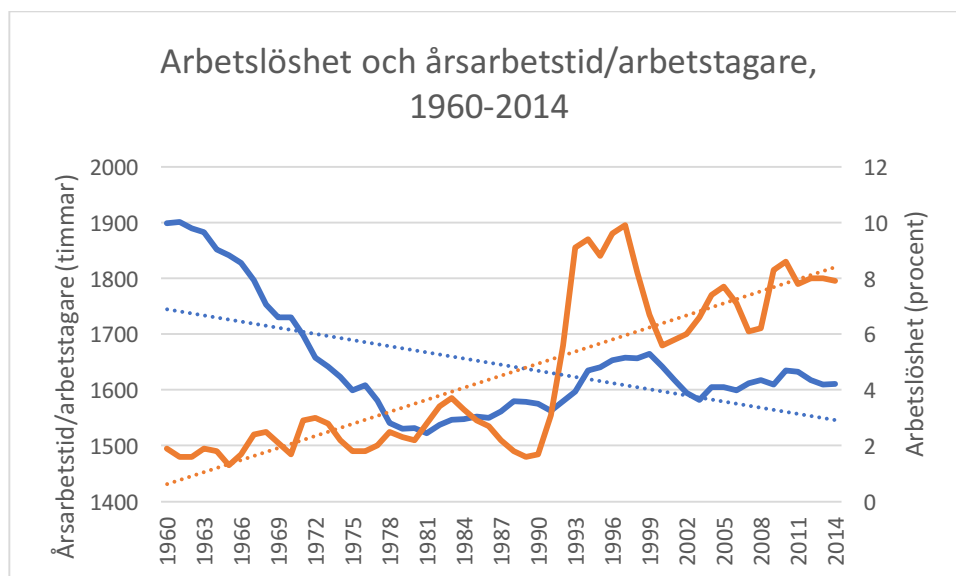

Signifikans på 95%-nivån	Koefficient-tecken	Förklaringsgrad (R ²)
Ja (0.000004 < 0.005)	Negativt	0.33

Figur och tabell 2: Spridningsdiagram för Sveriges årsarbetstid/arbetstagare och arbetsproduktivitet i fasta priser med referensår 2010 och regressionslinje, samt regressionsresultat. Källa: OECD och SCB.

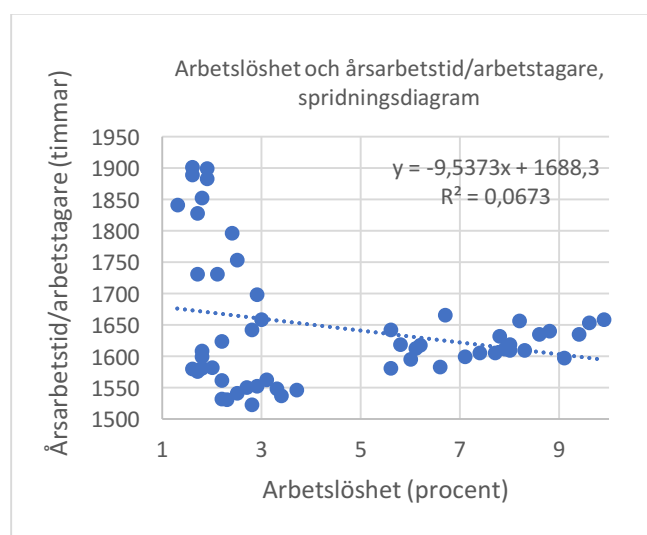
Arbetslöshet som förklarande variabel

I figur 11 framgår det hur den svenska arbetslösheten och årsarbetstiden/arbetstagare utvecklats under tidsperioden.

Figur 11 Sveriges årsarbetstid/arbetstagare (blå linje) och arbetslöshet i procent av arbetsför befolkning (orange linje), samt trendlinjer. Källa: OECD och AMECO.

Även här utvecklas variablerna i motsatt riktning. Figur och tabell 3 visar regressionsresultaten för arbetslösheten som förklarande variabel för årsarbetstiden/arbetstagare.

Signifikans på 95%-nivån	Koefficienttecken	Förklaringsgrad (R ²)
Nej (0.056 >0.05)	Positivt	0.067

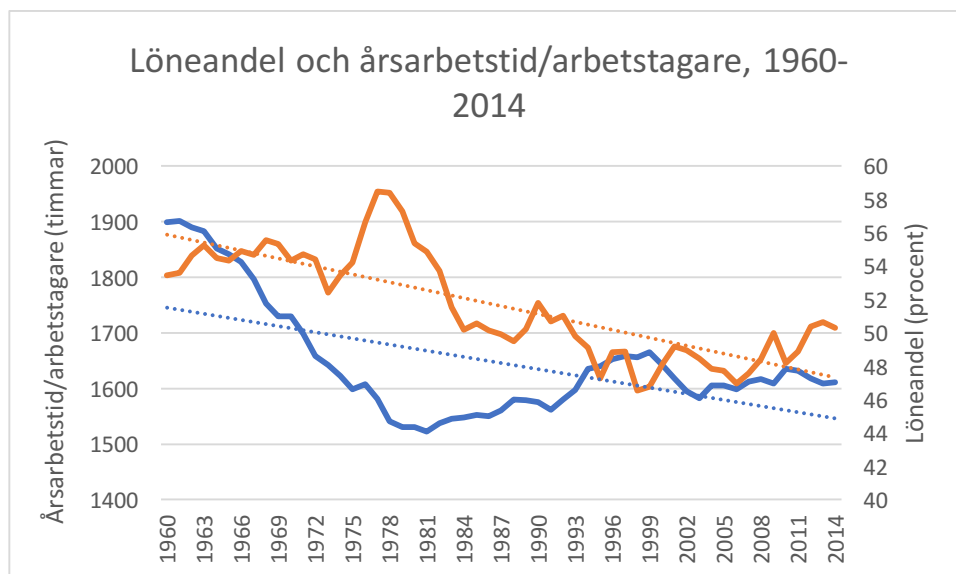
Figur och tabell 3: Spridningsdiagram för Sveriges årsarbetstid/arbetstagare och arbetslöshet i procent av arbetsför befolkning och regressionslinje, samt regressionsresultat. Källa: OECD och AMECO.

Här visar det sig att resultatet inte är signifikant, vilket innebär att det inte med tillräckligt hög sannolikhet går att konstatera att det råder ett samband mellan variablerna. Att p-värdet bara är en aning högre än 0.05 gör att variabeln var på gränsen till att bli signifikant, men det spelar ingen roll, signifikans är binärt. Därmed tas inte de resterande resultaten i beaktande.

Det innebär att det inte går att förklara den svenska arbetstidens utveckling med arbetslösheten.

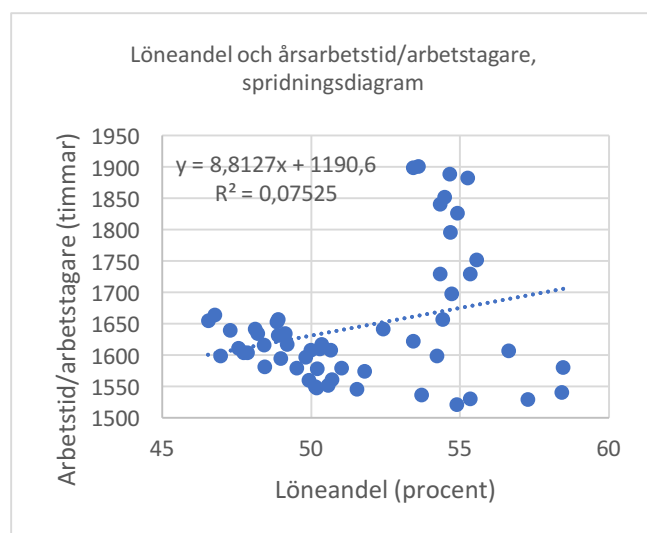
Löneandel som förklarande variabel

I figur 12 presenteras hur löneandelen och årsarbetstiden/arbetstagare utvecklats mellan 1960 och 2014.

Figur 12: Sveriges årsarbetstid/arbetstagare (blå linje) och löneandel i procent av totalt förädlingsvärde (orange linje), samt trendlinjer. Källa: OECD och AMECO.

Dessa variabler har utvecklats i samma negativa riktning, vilket gör sambandet mellan dessa positivt. Figur och tabell 4 visar variablernas regressionsresultat.

Signifikans på 95%-nivån	Koefficienttecken	Förklaringsgrad (R ²)
Ja (0.043 < 0.05)	Positivt	0.075

Figur och tabell 4: Spridningsdiagram för Sveriges årsarbetstid/arbetstagare och löneandel i procent av arbetsför befolkning och regressionslinje, samt regressionsresultat. Källa: OECD och AMECO.

I detta fall infinner sig signifikans på 95%-nivån, vilket gör att det går att tala om att det råder ett samband mellan variablerna. Koefficienttecknet är positivt, vilket går att utläsa från den

jämförande grafen, där båda variablerna utvecklades åt samma håll. Förklaringsgraden är 0.075, vilket innebär att variablernas samband är det lägsta bland de signifikanta förklarande variablerna.

Korrelationer

Tabell 1 visar korrelationerna mellan de fyra förklarande variablerna. Korrelationen mellan två variabler är densamma oavsett vilken ordning de står i, därför är vissa luckor inte ifyllda.

Tabell 1. Korrelationerna mellan de förklarande variablerna.

	BNP	Arbetsproduktivitet	Arbetslöshet	Löneandel
BNP		0.99	0.78	-0.76
Arbetsproduktivitet			0.79	-0.74
Arbetslöshet				-0.75
Löneandel				

Det framgår att samtliga korrelationsbelopp är nära eller över 0.8, vilket gör att korrelationerna är för höga för att det ska vara meningsfullt att skapa en multipel linjär regressionsmodell. På grund av multikollineariteten så skulle inte resultatet vara trovärdigt för att förklara hur variablerna påverkar responsvariabeln årsarbetslöshet.

Multipel linjär regressionsmodell (med framåtvalsprincipen)

Med anledning av de höga korrelationerna mellan variablerna konstrueras därmed ingen multipel regressionsmodell.

Resultatdiskussion

Resultatet av regressionsanalysen visar att det bästa sättet att förklara relationen mellan årsarbetslöshet/arbetstagare och de förklarande variablerna är genom de enskilda regressionsmodellerna, där de förklarande variablerna var för sig testas mot responsvariabeln. Tabell 2 visar det sammansatta resultatet från regressionsanalyserna av de enskilda förklarande variablerna.

Tabell 2: Resultat från regressionsanalyserna av de enskilda förklarande variablerna.

Variabel	Signifikant?	Förklaringsgrad	Koefficienttecken
Arbetsproduktivitet	Ja	0.33	Negativt
BNP	Ja	0.26	Negativt
Löneandel	Ja	0.075	Positivt
Arbetslöshet	Nej	-	-

Undersökningen visar att de variabler som visar sig vara signifikanta för att förklara årsarbetstidens förändring är arbetsproduktiviteten, BNP och löneandelen. Det är alltså dessa variabler som man med hög sannolikhet kan anta påverkar årsarbetstiden statistiskt.

Av de signifikanta förklarande variablerna framgår det att arbetsproduktiviteten har högst förklaringsgrad, vilket gör att den är bäst lämpad för att förklara variationen hos årsarbetstiden/arbetstagar. BNP-variabelns förklaringsgrad är inte mycket lägre, vilket kan förstås av den extremhög korrelationen mellan BNP-och arbetsproduktivitetdatan.

Arbetsproduktivitet och BNP har helt enkelt utvecklats på mycket liknande sätt under tidsperioden, men de utvecklingsolikheter som inträffar gör att produktivitetens utveckling har större likhet med arbetstidens. Förklaringsgraden för löneandelen är 0.075 vilket är väsentligt lägre än de övriga signifikanta variablernas.

Resultatet innebär att arbetsproduktiviteten är den variabel som bäst förklarar årsarbetstidens förändring av de undersökta variablerna. Det innebär att det finns en relativt tydlig samverkan mellan hur arbetsproduktiviteten och årsarbetstiden förändrats. Som tidigare nämnts går det däremot inte att konstatera ifall det finns ett orsak-verkansamband, det ligger inte i regressionsanalysens natur att utröna sådana anknytningar. Det går inte att konstatera att årsarbetstidens förändring främst beror på arbetsproduktiviteten, men det framgår att variablerna samverkar i högst grad av de undersökta faktorerna. Samtidigt framgår det att inget utav spridningsdiagrammen uppvisade direkt linjära tendenser. Förklaringsgraden hade kunnat bli betydligt högre för främst arbetsproduktivitet- och BNP:s regressionsanpassningar om modellerna hade konstruerats som exempelvis tredjegradspolynom. Men då uppsatsens syfte inte var att konstruera bästa möjliga modell för att förklara årsarbetstiden (vilket är lämpligt om man exempelvis vill prediktera framtida värden), utan att se vilka variabler som bäst förklarar arbetstidens förändring under årsperioden så lämnas det enbart som en kommentar.

Resultatet visar att BNP-variabeln är signifikant för att förklara arbetstidens förändring, och att dess koefficient är negativ. Det innebär att resultatet bekräftar idén om att ekonomisk tillväxt och kortare arbetstid samverkar, och att ökad tillväxt ger kortare arbetstider. Samma sorts samband finns mellan arbetsproduktivitet och arbetstid, vilket antagits av den svenska arbetsmarknadens stora historiska aktörer. Däremot kan inte resultatet styrka någon av de teorier som kopplar ihop arbetstiden med arbetslösheten, då regressionsresultatet inte varit signifikant. Tesen att en ökande arbetslöshet lett till minskad arbetstid är ingenting som kan styrkas av resultatet. Inte heller går det att påvisa att arbetstiden ökat med arbetslösheten,

vilket gör att det med hjälp av arbetslöshetsstatistik inte går att bestyrka att arbetstiden påverkats av maktresurserna. P-värdet för regressionsanpassningen var inte mycket över 0.05, vilket innebär att det var med små marginaler som variabeln blev icke-signifikant. Dess koefficienttecken indikerade att sambandet mellan arbetslösheten och årsarbetstiden var positivt. Hade anpassningen varit signifikant så hade maktresursteorin alltså styrkts. Men då signifikansen inte infinner sig så är det mer korrekt att konstatera att det inte går att säga någonting om sambandet mellan årsarbetslösheten och arbetstiden utifrån det studerade datasetet. Inte heller går det att bestyrka maktresursteorin genom löneandelens regressionsanpassning. Denna gång är resultatet signifikant, men koefficienttecknet är positivt vilket indikerar att årsarbetstiden ökar med löneandelen. Det betyder att arbetsåret blir längre när löneandelen ökar, vilket motsäger antagandet om att en ökad makt hos arbetstagarna bör resultera i kortare arbetstid, likt det gjort historiskt. Regressionsresultatet visar på ett motsatt samband, och maktresursteorin finner därmed ingen empiri i denna studie.

Slutligen så går det att konstatera att ökningen i årsarbetstid under 90-talet inte går att förklara med någon av de undersökta förklarande variablerna, och i samtliga fall bidrar till att sänka förklaringsgraden. Att arbetstiden började öka runt 1990 sammanfaller med den negativa tillväxten, men det är bara ett fåtal år som den avtagande tillväxten kan förklara den ökade arbetstiden. När BNP runt 1993 börjar skjuta i höjden fortsätter arbetstiden att öka, en trend som vänder först vid 1999. Det är uppseendeväckande, och dataanalysen förmår därför inte att förklara arbetstidsförändringen i samband med 90-talskrisen.

Slutsats

Uppsatsens regressionsresultat visar att data för årsarbetstiden/arbetstagare i Sverige 1960-2014 har ett signifikant samband med data för BNP, arbetsproduktivitet och löneandel, medan regressionsanpassningen med arbetslösheten inte påvisade någon signifikans. BNP och arbetsproduktivitet påvisades ha en negativ relation till årsarbetstiden, där tillväxt och ökad produktivitet statistiskt lett till minskad årsarbetstid. Resultatet visade att produktiviteten hade störst statistiskt samband med årsarbetstiden, följt av BNP.

Då det infinner sig ett signifikant negativt samband med hög förklaringsgrad mellan årsarbetstiden och BNP samt arbetsproduktivitet så styrker resultatet idén att arbetstidsförkortning kan ses som en konsekvens av ekonomisk tillväxt och produktivitetsutveckling. Slutligen så går det inte att styrka maktresursteorin genom resultatet, då regressionsanalyserna inte ger de resultat som hade krävts.

Slutdiskussion

I uppsatsens inledande fas konstaterades det att forskningen om den svenska arbetstidens utveckling präglats av olika typer av förklaringar, men att det saknats kvantitativa ansatser. Den enligt Isidorsson dominerande synen under 1900-talet var att arbetstidens utveckling varit en följd av de ekonomiska förutsättningarna. Björkhaug och Spross representerar den opponerande sidan som menar att arbetstidsutvecklingen bör ses från ett konfliktperspektiv präglat av maktresurserna som arbetstagarkollektivet har gentemot kapitalet. Resultatet visar att årsarbetstiden har störst samband med arbetsproduktiviteten och BNP, vilket är ett empiriskt styrkande av tesen att arbetstiden påverkats av ekonomin. Samtidigt visades att arbetstiden inte förändrades med arbetslösheten och löneandelen på ett sätt som styrker maktresursteorin, då ingen av variablerna hade ett signifikant samband med korrekt koefficienttecken. Det är ett intressant resultat som betonar ekonomiska faktors vikt för att förklara de senaste 50 årens arbetstidsutveckling, samtidigt som det motsäger maktresursfördelningens inverkan. Det får alltså ses som ett upphövande av att ekonomiska faktorer i hög grad förklarar den svenska arbetstidens utveckling 1960-2014. Resultatet motsäger dock inte Björkhaugs och Spross poäng, att arbetstidsförkortning inte får ses som en direkt följd av ekonomisk utveckling. Det går inte att uttryckligen fastslå att arbetstiden utvecklats som en direkt följd av ekonomin, däremot råder ett klart samband. Det är det tydligaste resultatet som framgår. Att det inte går att påvisa samband som styrker maktresursteorin som förklaringsmodell antyder att det verkar som att det inte går att förklara arbetstidsutvecklingen med maktresurserna på ett tydligt vis.

Att det inte gick att påvisa att maktresurserna påverkat arbetstiden bör inte ses som ett underkännande av maktresursteorin i sig, då undersökningen baserades på ett avgränsat statistiskt dataset kombinerat med grundantaganden för att göra undersökningen genomförbar. Inte heller går det att med säkerhet avvisa tesen att maktresurserna påverkat arbetstiden, då maktresurser inte är någonting som direkt går att mäta. Grundantagandet i undersökningen var att arbetslöshet och löneandel kan användas som indikatorer för maktförhållandet. Givetvis är verkligheten mer komplicerad, och det är möjligt att de felaktigheter som de valda indikatorerna medför påverkar utfallet. Det blir därför en uppmaning till framtida studier att utveckla den kvantitativa ansatsen för att förklara sambandet mellan arbetstid och maktresurser.

Arbetsproduktiviteten visades ha högst förklaringsgrad i relation till årsarbetstiden/arbetstagare, men som tidigare konstaterat så innebär inte det att arbetstiden sjunker som en direkt konsekvens av produktivitetstillväxt. Efterfrågas en kortare årsarbetstid bör det alltså inte ses som givet att det är ökad arbetsproduktivitet som är åtgärden som det bör satsas på. Däremot är det intressant att sambandet mellan arbetstiden och produktiviteten är så pass högt, då det ger en förståelse för vad de senaste drygt 50 årens arbetstidsutveckling har samverkat med. Att tidsperioden ungefär motsvarar en strukturcykel från Schöns teori gör det intressant att undersöka ifall samma resultat skulle fås vid regressionsanalyser av tidigare strukturcykler. Det skulle kunna påvisa ifall det höga sambandet mellan arbetsproduktivitet och årsarbetstid är generellt för en strukturcykel, eller om det enbart gäller den senaste tiden. Att vidare undersöka statistiska samband mellan olika faktorer inom ramen av strukturcyklerna är ett förslag till vidare forskning. Framförallt förtjänar Isidorssons tes att arbetstiden i högsta grad förkortas i strukturcykelns rationaliseringsfas en djupdykning, där det bör gå utmärkt att genomföra en dataanalys.

En annan intressant upptäckt är att den årsarbetstidsuppgång som sker under 90-talet inte går att förklara med någon utvald variabel. Det är den period då arbetstiden ökar som mest, vilket gör det viktigt att förstå orsaken till ökningen. För att förstå långsiktiga trender är det viktigt att begripa vad avvikande perioder beror på. Arbetstidsförändringen under 90-talet förtjänar en närmare undersökning, exempelvis i form av en internationell jämförelse.

Vidare så förtjänar de höga korrelationerna mellan de förklarande variablerna en kommentar. Att det råder ett starkt samband mellan BNP- och arbetsproduktivitetsstatistik är föga förvånande, då det är rimligt att en ökad produktivitet ger ekonomisk tillväxt. Det kan dock tänkas att en produktivitetstillväxt skulle kunna resultera i förkortad arbetstid i högre grad. Arbetsproduktivitet definieras som producerat värde/arbetad timme, och en ökad produktivitet skulle därav teoretiskt kunna användas för att i högre grad sänka arbetstiden. Resultatet visar förvisso att produktiviteten i hög grad kan användas för att förklara årsarbetstidens utveckling, men att korrelationen är närmast hundra procentig mellan produktiviteten och BNP indikerar att produktivitetssökningar i det närmaste oavkortat går till ekonomisk tillväxt. Sambandet mellan produktivitet, arbetstid och BNP förtjänar närmare studier, exempelvis skulle det vara intressant att se om det förändrats på senare tid eller om det under den industriella epoken rått ett generellt samband. Att samtliga förklarande variabler hade höga korrelationer kan tolkas som att ekonomiska indikatorer i hög grad samverkar. Det skulle vara intressant med närmare teoretiska genomgångar av hur och varför variablerna samverkar som

de gör och vad olika ekonomiska skolor menar att det beror på, och de är ännu ett förslag på vidare studier. Ett sista sådant förslag är att jämföra arbetstidsutvecklingen i Sverige med någon form av internationellt snitt, exempelvis OECD-ländernas (som är väl kartlagt statistiskt), för att undersöka om det finns en särart i den svenska utvecklingen och vad den isåfall kan bero på.

Datakällor

- **Antalet sysselsatta i olika sektorer i Sverige 1960-2000:** Edvinsson (2005), Portalen för historisk statistik, Historiska nationalräkenskaper för Sverige 1800-2000. Länk: www.historia.se
- **Arbetade timmar** (använd för att beräkna arbetsproduktiviteten):
  - **1960-1962:** Statistiska Centralbyrån, Arbetade timmar för åren 1963-1890. Länk: <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Publiceringskalender/Visa-detaljerad-information/?publobjid=8995>
  - **1963-1980:** Statistiska Centralbyrån, Nationalräkenskaper 1970-1980, Appendix 5, Tabell B. Länk: <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Publiceringskalender/Visa-detaljerad-information/?publobjid=9000>
  - **1981-2014:** Statistiska Centralbyrån, Arbetade timmar (ENS2010), kalenderkorrigerade och säsongrensade efter näringsgren SNI 2007. Kvartal 1981K1-2016K4 (årsberäkning genom addition av K1-K4 för varje år) Länk: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_NR_NR0103_NR0103B/NR0103ENS2010T11Kv
- **Arbetslöshet 1960-2014:** AMECO, 1-Population and employment, 1.3-Unemployment, Percentage of active population. Sweden
- **Arbetsproduktiviteten 1960-2014:** beräknad genom BNP/arbetade timmar.
- **Arbetsdag/arbetsdagare 1960-2014:** OECD, Hours worked, Sweden. Länk: <https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm>
- **BNP 1960-2014** (använd både för presentation av BNP och för beräkning av arbetsproduktiviteten): Statistiska Centralbyrån, Nationalräkenskaper, kvartals- och årsberäkningar, BNP från användningssidan, försörjningsbalans (aggregerad, fasta priser) 1950-2016 (publ. 2017-02-28) Länk: <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/nationalrakenskaper/nationalrakenskaper/nationalrakenskaper-kvartals-och-arsberakningar/>
- **Löneandel 1960-2014:** AMECO, 7- Gross domestic product (income approach), labour costs , 7.6- Adjusted wage share, Total economy, percentage of GDP at current market prices, Sweden
- **Olika sektors bidrag till BNP 1960-2000:** Edvinsson (2005), Portalen för historisk statistik, Historiska nationalräkenskaper för Sverige 1800-2000. Länk: www.historia.se

Litteraturförteckning

Alm, Sven Erick, och Tom Britton (2008). *Stokastik - Sannolighetsteori och Statistikteori med Tillämpningar*. Vol. 1. Stockholm: Liber Förlag.

Bengtsson, Erik (2013). *Den sänkta löneandelen: Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Stockholm: Premiss Förlag.

Bengtsson, Erik (2014). Do unions redistribute income from capital to labour? Union density and wage shares since 1960. *Industrial Relations Journal*, 45(5), 389-408

Björkhaug, Inger (1985). Kortere arbeidstid, hvorfor og for hvem, *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, 10(2).

- Cette, Gilbert, Bergeaud, Antonin & Lecat, Rémy (2015). GDP per capita in advanced countries over the 20th century, *Banque de France Working Paper*, 549
- Cross, Gary S (1993) *Time and money: the making of consumer culture*. London: Routledge.
- Edvinsson, Rodney (2010). Den svenska strukturcykelmodellen. *Historisk Tidskrift*, 130(4).
- Ekonomifakta (2016). *Arbetstid*. den 24 05. Använd den 17 05 2017.
<http://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetstid/Arbetstid/>
- Ekonomifakta (2016). *Det har blivit bättre: Sverige under 150 år*. Studiebroschyr.
- Enqvist, Eva (2007). *Grundläggande Regressionsanalys*. Kompendium. Linköping.
- Eriksson, Sune (2005). *Varför sysselsättningen minskar trots ökande produktion: Om sambandet teknisk utveckling, produktivitet, sysselsättning och kapitalbehov*.
- Fahlbeck, Reinhold (2017). *Arbetstidslagstiftning: historik*. Använd den 17 05 2017.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/arbetstidslagstiftning>.
- Guscina, Anastasia (2006). Effects of globalization on labor's share in national income. *IMF Working paper*, 294(06)
- Hellström, Hans (1992). *Struktur, aktör eller kultur: arbetstidspolitik i det industrialiserade Sverige*. Stockholms Universitet.
- Hunnicut, Benjamin Kline (1988) *Work without end: abandoning shorter hours for the right to work*. Temple University Press.
- Isidorsson, Tommy (2001). *Striden om tiden: arbetstidens utveckling i Sverige under 100 år i ett internationellt perspektiv*. Göteborgs Universitet.
- Jaumotte, Florence, och Irina Tytell (2007). How has the globalization of labor affected the labor income share in advanced countries? *IMF Working Paper*, 298(07)
- Karlsson, Hans. 2002. *Pengarna eller livet*. Statens Offentliga Utredningar 2002:6. Stockholm
- Korpi, Walter (1981). *Den demokratiska klasskampen - Svensk politik i jämförande perspektiv*. Stockholm: Tidens förlag.
- Korpi, Walter (2006). Power Resources and Employer-Centered Approaches in Explanations of Welfare States and Varieties of Capitalism: Protagonists, Consenters and Antagonists. *World Politics* 58(2).
- Lohse, Lennart (1963). *Arbetsgivarnas inställning till föreningsrätt, arbetarskydd och arbetstid i statsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Publikationer från Svenska Arbetsgivareföreningen.
- OECD. *Hours Worked*. Använd den 17 05 2017. <https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm>.

- Olsson, Lars (2007). *Arbetarrörelsen*. Använd den 17 05 2017. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/arbetarr%C3%B6relsen>.
- Pierson, Paul (1996). The new politics of the welfare state. *World Politics* 48(2).
- Ramquist, Lisa (2013). *Den avväpnade arbetstidsfrågan: En analys av synen på arbetstidsfrågan inom LO 1945-1967*. Uppsala Universitet.
- Ryberg-Welander, Lotti (2000). *Arbetstidsregleringens utveckling: en studie av arbetstid i fyra länder*. Lunds Universitet.
- Sanne, Christer (1995). *Arbetets tid: om arbetstidsreformer och konsumtion i välfärdsstaten*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Schön, Lennart (2014). *En modern svensk ekonomisk historia: Tillväxt och omvandling under två sekel*. Lund: Studentlitteratur.
- Spross, Linn (2016). *Ett välfärdsstatligt dilemma: Statens formuleringar av en arbetstidsfråga 1919-2002*. Uppsala Universitet
- Statistiska Centralbyrån. Använd den 15 05 2017. <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetslosheten/>.
- Statistiska Centralbyrån. *Arbetslösheten tog fart under finanskrisen*. Använd den 17 05 2017. <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetslosheten/>.
- Stockhammer, Engelbert (2013). Why have wage shares fallen? A panel analysis of the determinants of functional income distribution. *Conditions of Work and Employment Branch* (35), Geneva
- Sundell, Anders (2009). *Guide: Regressionsanalys*. den 21 12. Använd den 14 05 2017. <https://spssakuten.wordpress.com/2009/12/21/regressionsanalys-1/>.
- Sundell, Anders (2010). *Guide: Regressionsdiagnostik - multikollinearitet*. den 16 10. Använd den 14 05 2017. <https://spssakuten.wordpress.com/2010/10/16/guide-regressionsdiagnostik-%E2%80%93-multikollinearitet/>.